

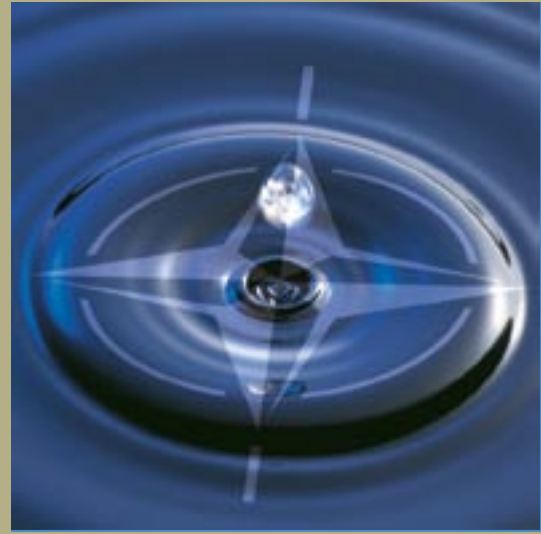

NATO
+
OTAN

TRANSFORMISANI NATO

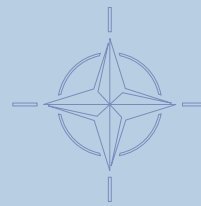

TRANSFORMISANI NATO

Napomena: Delovi teksta u ovoj publikaciji koje se odnose na bivšu jugoslovensku Republiku Makedoniju obeleženi zvezdicom (*) upućuju na sledeću fusnotu:
Turska priznaje Republiku Makedoniju pod njenim ustavnim imenom.

SADRŽAJ

1.	Svrha Alijanse i osnovni bezbednosni zadaci	2
2.	U srcu trans-atlantskog partnerstva	6
3.	Jačanje odbrambenih sposobnosti	9
4.	Promena uloge NATO snaga	12
5.	Proširenje bezbednosti kroz partnerstvo	16
6.	Otvaranje Alijanse za nove članove	20
7.	Kovanje novih odnosa sa Rusijom	22
8.	Karakteristično partnerstvo sa Ukrajinom	26
9.	Dijalog sa mediteranskim zemljama	28
10.	Održavanje mira i rukovođenje krizom	30
11.	Odgovor na vanredna stanja	34
12.	Saradnja u oblasti nauke i ekologije	36
13.	Kako NATO funkcioniše	40
14.	Promena i kontinuitet	44

Osnovna svrha Severno atlantske alijanse je da pruži zaštitu slobodi i bezbednosti svih njenih članica u Evropi i Severnoj Americi u skladu sa principima povelje Ujedinjenih nacija. Da bi ovo ostvarila, Alijansa razvija i koristi kako politički uticaj tako i svoje vojne sposobnosti, u zavisnosti od prirode pretnji po bezbednost s kojim se suočavaju države članice Saveza. Kako se menjalo strateško okruženje, tako se menjao i način na koji Alijansa odgovara na ove izazove po bezbednost. Ona nastavlja da čuva stabilnost diljem evropsko atlantske regije i evoluirala kako bi spremno dočekala nove pretnje kao što su terorizam i drugi izazovi po bezbednost, koji su daleko van ustaljenog kruga njene odgovornosti.

Severno-atlantski pakt (NATO) predstavlja jednu od ključnih struktura kroz koju članice Saveza sprovode svoje bezbednosne ciljeve. To je međudržavna organizacija u kojoj zemlje članice zadržavaju svoj puni suverenitet i nezavisnost, i koja služi kao forum za međusobno savetovanje i donošenje odluka povodom onih pitanja koja utiču na njihovu bezbednost. Struktura NATO-a omogućava neprekidne konsultacije, koordinaciju i saradnju između članica u vezi sa političkim, vojnim, ekonomskim i drugim aspektima bezbednosti, kao i saradnju na ne-vojnom polju kao što su nauka, informacije, pitanja životne sredine i ublažavanja posledica nesreća.

Posle pet ciklusa u kojima se uvećalo NATO članstvo, grupi od 12 članica osnivača – Belgiji, Kanadi, Danskoj, Francuskoj, Islandu, Italiji, Luksemburgu, Holandiji, Norveškoj, Portugalu, Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Državama – pridružile su se Grčka i Turska (1952), Nemačka (1955), Španija (1982), Češka Republika, Mađarska i Poljska (1999), i u poslednjem ciklusu uvećanja, Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija (2004).

Kolektivna odbrana

Alijansa funkcioniše na principu da bezbednost svake pojedinačne zemlje članice zavisi od ukupne bezbednosti svih njih. Ako je ugrožena sigurnost bilo koje od njih, to ima uticaja na sve članice. Potpisivanjem Vašingtonskog ugovora, osnivačke povelje NATO, svaka država članica se obavezala u odnosu na druge članice, da će poštovati ovaj princip, deleći rizike i odgovornost kao i pogodnosti koje pruža kolektivna odbrana. Ovo takođe znači da mnogi aspekti u planiranju i pripremi odbrane koje je svaka zemlja predhodno sama preduzela, sada sve zemlje preduzimaju zajedno. Neophodni troškovi za stvaranje uslova za obučavanje i zajednički efikasan rad vojnih snaga, takođe se dele.

Svaka zemlja ostaje nezavisna i slobodna da donosi sopstvene odluke, ali zajedničkim planiranjem i deljenjem resursa, one uživaju kolektivni nivo bezbednosti koji je daleko veći od onog koji bi mogla da svaka od njih postigne sama pojedinačno. Ovo ostaje osnovni princip saradnje na polju bezbednosti u okviru NATO.

Transatlantska spona

Potpisivanje Vašingtonskog Sporazuma 1949. godine predstavlja slučaj bez presedana novijih vremena. To ne samo da je umanjilo rizik od spoljne agresije već je i postepeno zbližilo vodeće evropske zemlje koje su u prošlosti često ratovale jedne protiv drugih, eliminišući rizik mogućeg budućeg vojnog sukoba između njih. U stvari, one su postale međusobno zavisne deleći opšte pitanje bezbednosti, što im je omogućilo da efikasno zajedno saraduju na mnogim drugim poljima unapređujući svoje blagostanje. Značaj Vašingtonskog Sporazuma ide čak i dalje. On je uspostavio partnerske odnose na polju bezbednosti između evropskih članica Alijanse i Sjedinjenih Država i Kanade, stvarajući tako trajnu trans atlantsku sponu između Evrope i Severne Amerike.

Transformacija NATO-a

Kada je 1949. osnovana Alijansa, Sovjetski Savez je bio viđen kao glavna pretnja po slobodu i nezavisnost Zapadne Evrope. Komunistička ideologija, politički ciljevi i metodi, i vojna sposobnost Sovjetskog Saveza su značili, bez obzira kakve da su bile stvarne namere ove zemlje, da nijedna vlada od zapadnoevropskih zemalja nije mogla sebi da priušti luksuz da ignoriše mogućnost konflikta. Kao rezultat, od 1949 do kraja osamdesetih – u periodu koje je poznat kao period Hladnog rata – glavni zadatak Alijanse je bio da održi svoju vojnu moć na odgovarajućem nivou kako bi mogla da brani svoje članice od bilo koje vrste agresije od strane Sovjetskog Saveza i varšavskog pakta. Stabilnost koju je pružao NATO u ovom periodu pomogla je zemljama Zapadne Evrope da u celini ponovo izgrade svoje blagostanje posle drugog svetskog rata, gradeći poverenje i postavke za budućnost koje su neophodne za ekonomski rast.

Politika koju su usvojile zemlje članice NATO je kontinuirano evoluirala u svetlu promena strateškog okruženja. Od kraja hladnog rata, politika Alijanse i njena struktura su pretrpele promene iz osnove kako bi odrazile čitavo more

promena u evropskom političkom i vojnom okruženju kao i pojavu novih pretnji po bezbednost. Osim toga, proširen je i koncept odbrane kako bi u sebe uključio i dijalog i praktičnu saradnju sa drugim zemljama van Alijanse kao jedan od najboljih vidova jačanja Evropsko atlantske bezbednosti.

Danas, NATO je mnogo više od odbrambenog saveza. U stvari, on je uspeo da dopre do svojih bivših protivnika i sada radi na izgradnji i očuvanju mira i bezbednosti širom evropsko atlantske oblasti. Da bi ovo postigla, Alijansa preuzima još veći broj zadataka i postepeno usvaja fleksibilne, nove i pragmatične pristupe kako bi razrešila ono što su neizbežno složena pitanja. U ovom procesu, centralna uloga NATO-a u garantovanju bezbednosti Evropsko atlantske regije je čak pojačana i mnoge zemlje partneri traže da postanu budući članovi Alijanse. Tri Centralno i Istočno evropske zemlje – Češka Republika, Mađarska i Poljska – već su ostvarile ovaj cilj 1999. Još sedam zemalja – Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija – takođe su to ostvarile 2004.

Transformaciju NATO-a tokom poslednje dekade karakterisao je niz vizionarskih inicijativa, koje predstavljaju konkretne, krajnje praktične odgovore na nove izazove po bezbednost i mogućnosti koje je pružilo post hladnoratovsko okruženje. Ovo uključuje Partnerstvo za mir, specijalne odnose sa Rusijom i Ukrajinom, i dijalog sa mediteranskim zemljama, Akcioni plan za prijem novih članova koji treba da pomogne zemljama aspirantima da ispune NATO standarde, i efikasna saradnja sa Evropskom Unijom, Organizacijom za Evropsku Bezbednost i Saradnju (OEBS) i Ujedinjenim Nacijama. NATO se takođe aktivno obraća rastućim izazovima po bezbednost tako što predvodi operacije za rukovođenje krizom na Balkanu i time što se posvećuje rukovođenju kada i gde je to neophodno kako bi se borio protiv terorizma i drugih novih pretnji van područja Evropsko atlantske regije.

Šta više, da bi poboljšao svoje mogućnosti da preuzima nove misije, NATO prilagođava i jača svoje sposobnosti. Do danas, tri ključne inicijative su lansirane na praškom Samitu u novembru 2002. godine: stvaranje NATO snaga za odgovor; reforma vojne komandne strukture; i *praška obaveza o angažovanju* putem koje je nedostatak u potencijalu preusmeren na zemlje članice kao njihova obaveza i inicijativa za saradnju.

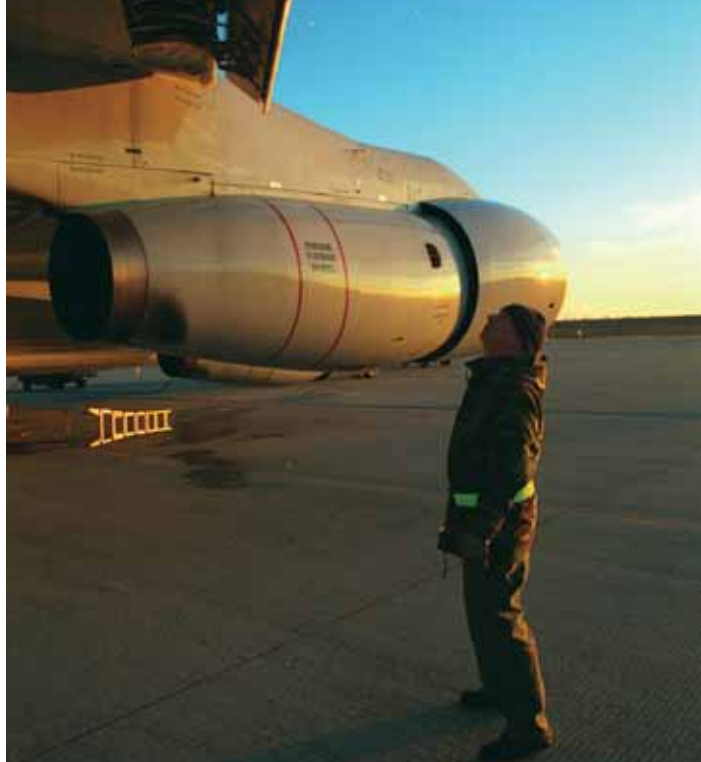
Osnovni bezbednosni zadaci

Strateški koncept Alijanse, kao autoritativna izjava o ciljevima Alijanse i osnovnim bezbednosnim zadacima, daje smernice za upotrebu političkih i vojnih sredstava u njihovom sprovođenju. Publikovanje ovog dokumenta 1991. godine po prvi put, označilo je jasan raskid sa prošlošću. U vreme hladnog rata, slični osetljivi dokumenti u vezi sa strateškim planiranjem su, razumljivo, bili poverljivi.

Tekući strateški koncept NATO-a, objavljen 1999. opisuje bezbednosne izazove s kojima se suočava Alijansa kao „višesmerne i teško predvidljive“. Osnovni bezbednosni zadaci Alijanse su definisani kao sledeći:

- da deluje kao temelj stabilnosti evropsko atlantske regije;
- da služi kao forum za savetovanje po pitanjima bezbednosti;
- da služi kao sredstvo za odvratanje i odbranu protiv pretnji ili agresije protiv bilo koje zemlje članice NATO;
- da doprinese efikasnoj prevenciji sukoba i da se aktivno angažuje u rukovođenju krizama; i
- da promoviše širok spektar partnerskih odnosa, saradnje i dijaloga sa drugim zemljama u evropsko atlantskoj regiji.

Procenjujući dogledne bezbednosne izazove i rizike, Strateški koncept iz 1999. zaključuje da

strateško okruženje nastavlja da se menja uopšte govoreći u pozitivnom smeru i da je Alijansa, između drugih organizacija, odigrala bitnu ulogu u jačanju evropsko atlantske bezbednosti od kraja hladnog rata.

Međutim, mada je pretnja opšteg rata u Evropi bukvalno nestala, članice Alijanse i druge zemlje u evropsko atlantskom regionu, suočavaju se sa drugim rizicima i neizvesnostima, uključujući tu etničke sukobe, kršenje ljudskih prava, političku nestabilnost i ekonomsku krhkost. Dodatno, širenje nuklearnog, biološkog i hemijskog oružja i način njihove isporuke je pitanje oko koga se treba ozbiljno zabrinuti, a i širenje tehnologije bi moglo da rezultira većim mogućnostima da potencijalni neprijatelj dođe do ovakve sofisticirane vojne tehnologije.

Šta više, kada je u pitanju bezbednost, Alijansa mora da uzme u obzir globalni kontekst i činjenicu da bi mogla da bude izložena mnogo većim rizicima, uključujući terorističke akte, sabotaze, organizovani kriminal kao i ugrožavanje tokova za snabdevanje vitalnih resursa. Od objavljivanja Strateškog koncepta 1999. i u sam osvit napada na Sjedinjene Države septembra 2001., pretnja terorizma i rizici koje su svojim stavom istakle neke propale države, su temeljno ponovo procenjeni.

Prvo pozivanje na član 5.

Član 5 predstavlja srž vašingtonskog Sporazuma, osnivačke Povelje NATO, koja kaže da oružani napad protiv jedne zemlje saveznika, će se smatrati kao napad uperen protiv svih zemalja članica. U odgovoru na prizivanje na Član 5., svaka zemlja saveznik određuje, u dogovoru sa drugim zemljama saveznicima, kako može na najbolji način da doprinese bilo kojoj akciji koja se smatra neophodnom da bi se povratila i održala bezbednost u Severno atlantskom regionu, uključujući tu i upotrebu oružanih snaga.

Član 5 je prvi put primenjen 12 septembra, 2001. godine, odmah nakon terorističkih napada protiv Sjedinjenih Država 11 septembra. Primena je u početku bila uslovne, jer se čekala potvrda da su napadi bili dirigovani iz inostranstva. Ovo je bilo potvrđeno 2 oktobra, 2001., pošto su zvaničnici SAD prezentovali nalaze istrage u vezi napada Severno atlantskom Savetu, uz zaključak da je teroristička mreža *Al Kaide* odgovorna za njih.

Na dan 4 oktobra, saveznici su postigli dogovor oko serije mera kako bi pomogli kampanju protiv terorizma koju su predvodile SAD. Ove mere su obuhvatile i pojačanu razmenu obaveštajnih podataka i saradnju, otvorene dozvole za prelete i pristup lukama i aerodromima za vazduhoplove Sjedinjenih Država i drugih saveznika koji učestvuju u anti-terorističkim operacijama, kao i angažovanje dela NATO stajaćih pomorskih snaga u Istočnom Mediteranu i vazduhoplovnih jedinica SAD za osmatranje i kontrolu iz vazduha (AWACS). Uz to, pojedine zemlje saveznici daju svoj doprinos u skladu sa raspoloživim resursima i mogućnostima, kao odgovor na zahtev SAD. Ova pomoć uključuje i vojnu podršku, kao i pravne i finansijske mere kako bi se onemogućio odnosno presekao priliv finansijskih sredstava terorističkim organizacijama.

Uloga NATO imajući u vidu bezbednost članica kao i preuzimanje novih zadataka na daljem širenju bezbednosti i stabilnosti se bazira na dugotrajnom partnerstvu između evropskih i severnoameričkih zemalja članica. Velika razaranja koja su ostavila duboke tragove u evropskim zemljama članicama posle drugog svetskog rata, učinila su ih krajnje zavisnim od SAD i Kanade po pitanju bezbednosti. Severnoamerički saveznici su uputili veliki broj oružanih snaga na evropsko tle. Od tih prvih dana postojanja Alijanse, one su nastavile (SAD i Kanada) da igraju vitalnu ulogu u evropskoj bezbednosti – ulogu koja predstavlja centralnu okosnicu u konceptu trans atlantske bezbednosti i nezamenjiv stub same Alijanse.

Tokom godina, broj severnoameričkih snaga u Evropi se postepeno smanjio. Većinu snaga koje su bile na raspolaganju Alijansi za odbranu Evrope davali su evropski saveznici. Šta više, većinu NATO snaga za održavanje mira na Balkanu, koje takođe imaju značajnu podršku čitavog kontingenta trupa iz partnerskih zemalja i drugih zemalja koje ne pripadaju NATO-u, daju evropski saveznici.

I pored toga Sjedinjene Države nastavljaju da preuzimaju nesrazmeran deo troškova kada je u pitanju bezbednost Alijanse i nepravičan deo odgovornosti za delatnosti Alijanse, kao rezultat neuravnoteženosti između Sjedinjenih Država i drugih saveznika po pitanju vojnih sposobnosti.

Izvukavši korist od post hladnoratovskih mirovnih dividendi u ranim devedesetim, evropski saveznici i Kanada nisu učinili neophodne investicije neophodne za prilagođavanje njihovih vojnih mogućnosti novim izazovima po bezbednost. Oni su ostali zavisni od Sjedinjenih Država u mnogim ključnim oblastima, kao što su mogućnosti vazduhoplovnog transporta koji je neophodan za brzo angažovanje vojnih snaga, satelitske komunikacije i drugim oblastima naprednih tehnoloških mogućnosti.

Nedostatci u evropskim odbrambenim mogućnostima došli su prvi put u žižu interesovanja za vreme konflikta na Balkanu 1990-ih, što je pokazalo da evropske zemlje nisu bile u poziciji da delaju bez podrške Sjedinjenih Država kako bi sprečile širenje konflikta. Kasnih 90-ih, odvojene inicijative za jačanje odbrambenih moći su lansirane od strane NATO-a i Evropske Unije (EU). Tokom 1999, ove dve organizacije su se složile da uspostave strateško partnerstvo.

Lekcije naučene na Balkanu

Kada su Bosna i Hercegovina ušle u građanski rat početkom 1990, Evropska Unija je poslala posmatračice da nadgledaju primenu rezolucija UN-a, ali niti je imala politički mandat ni vojne snage da učini više. Ujedinjene nacije su angažovale svoje snage, ali su ove bile prilagođene pre održavanju nego sprovođenju mirovnih operacija – i ubrzo je postalo jasno da

zbog nedostatka snaga neće uspeti da spreče dalje borbe. Alijansa je, najpre, bila nevoljna da se upliće s obzirom da se podrazumevalo da je angažovanje NATO snaga bilo rezervisano za tradicionalnu oblast Severno-atlantskog pakta i da se još nije dogodio takav presedan. Međutim, kako se situacija pogoršavala, NATO se postepeno angažovao u periodu između 1992 i 1995., dajući vojnu podršku za nadgledanje i sprovođenje rezolucija UN i sankcija. Na kraju, kada je potpisan mirovni sporazum uz posredovanje SAD krajem 1995., NATO je bio vodeća sila na čelu trupa koje su brojale ljudstvo od 60,000 sa jakim kontingentom sopstvenih snaga od 20,000 koje su obezbeđivale primenu mirovnog sporazuma.

Četiri godine kasnije, nasilje na Kosovu je eskaliralo i humanitarna kriza se pogoršala, i opet je NATO u celini bio taj koji je preduzeo akciju, posle bezuspešnih pokušaja da se pregovorima dođe do rešenja. Ova kriza je potvrdila manjkavosti koje su već bile uočene u vezi sa evropskim odbrambenim mogućnostima. U toku kampanje, najveći broj naleta su preduzeli američki vazduhoplovi, a kada je došlo do raspoređivanja mirovnih snaga za Kosovo, trebalo je nekoliko meseci da dostignu svoju punu jačinu.

Trenutno, Evropi nedostaju mogućnosti da pokrene i održi vojnu operaciju takve vrste koja bi recimo mogla da, okonča takve konflikte kakvi su bili u Bosni i na Kosovu. Međutim, Evropska Unija preduzima ozbiljne korake kako bi poboljšala svoje mogućnosti, i razvijen je i okvir za saradnju (kako je i opisano dalje u tekstu) između EU i NATO-a. Ovo je upravo omogućilo da NATO prepusti Evropskoj Uniji dalje vođenje svoje misije u bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji*, gde su NATO snage bile angažovane od 2001, na zahtev Predsednika ove republike, kako bi se prevazišla kriza u zemlji (vidi poglavlje 10). U martu 2003, Evropska Unija,

koristeći kapacitete NATO-a, lansirala je operaciju Konkordija i preuzela je vođenje ove operacije na sebe, dok je NATO i dalje pružao neophodnu logističku podršku trupama pod vođstvom EU. Šta više, NATO i Evropska Unija su razmotrile i dogovorile se oko zajedničkog strateškog pristupa za Zapadni Balkan u julu 2003., i opcijama koje su na raspolaganju Evropskoj Uniji što pretpostavlja i odgovornost za bezbednost u Bosni i Hercegovini, uz podršku NATO-a, do kraja 2004.

Jačanje evropskih sposobnosti

Upravo je balkansko iskustvo bilo početni impuls koji je podstakao evropske zemlje na akciju. Evropska Unije je pojačala napore kako bi razvila evropsku bezbednosnu i odbrambenu politiku, koju bi pratile neophodne snage za rešavanje kriznih situacija. U početku, pitanjima odbrane i bezbednosti se bavila u ime Evropske Unije posebna organizacija poznata pod imenom Zapadno Evropska Unija (WEU)¹. Međutim, na svom helsinškom samitu u decembru 1999, Evropska Unija je odlučila da će u buduće jačati sopstvenu ulogu u vezi sa bezbednošću i odbranom, i započela je sa stvaranjem neophodnih struktura za to. Takođe je postavila sebi za takozvani glavni cilj da bude u mogućnosti da angažuje i podrži u periodu od najmanje godinu dana snage za brze akcije do veličine armije od 60,000 do 2003.

Sa svoje strane, Alijansa se obavezala da jača svoj evropski „potporni stub“ kroz razvoj delotvorne evropske bezbednosti i odbrambene samosvojnosti. Cilj ove inicijative je da se podrži Evropska Unija u svojim naporima da izgradi verodostojnu bezbednosnu ulogu i da istovremeno pomogne stvaranju jačih i balansiranih trans-atlantskih odnosa tako što će omogućiti evropskim saveznicima da daju efikasan i usaglašen doprinos misijama i

¹ Zapadno evropska unija: Osnovana je 1948 briselskim ugovorom o ekonomskoj, društvenoj i kulturnoj saradnji i kolektivnoj samoodbrani, koji su potpisale Belgija, Francuska, Luksemburg, Holandija i Ujedinjeno kraljevstvo. Kasnije su im se pridružile Nemačka, Grčka, Italija, Portugal i Španija. Funkcije koje su se odnosile na rešavanje i rukovođenje krizama i humanitarni zadaci su preuzete od Evropske Unije, u skladu sa odlukama donetim na samitu EU u Helsinkiju 1999. Obaveze koje su se po briselskom ugovoru odnosile na kolektivnu odbranu ostale su nepromenjene i o njima vodi brigu sekretarijat WEU.

aktivnostima Alijanse. Do sada, NATO se usredredio na proces započet tokom devedesetih, usmeren da obezbedi autentične mogućnosti evropskih zemalja za rukovođenje krizom bez nepotrebnog dupliranja vojnih sredstava i potencijala koji već postoje u okviru NATO-a. Bitno za ovaj proces je koncept „odvojenih ali ne razdvojenih snaga“, koje bi omogućile korišćenje NATO sredstava i potencijala u mogućem odgovoru u kriznim situacijama.

U aprilu 1999., prihvatajući činjenicu da Evropska Unija namerava da postane samostalni činilac po pitanju bezbednosti, vodstvo NATO-a, koje se sastalo u Vašingtonu, izrazilo je svoju spremnost da definiše i usvoji neophodne aranžmane u vezi sa bitnim delovima NATO vojne aktive i mogućnostima, kako bi ih stavili na raspolaganje u toku operacije odgovora na krizne situacije predvođenih od strane EU, a u kojima, NATO u celosti, ne bi bio vojno angažovan. Sledeći odluku EU donetu u Helsinkiju, NATO je direktno započeo raspravu i konsultacije sa Evropskom Unijom u vezi međusobne saradnje.

Od tada su definisane i nove forme saradnje. NATO i Evropska Unija su u decembru 2002. objavile zajedničku deklaraciju povodom proširenja strateškog partnerstva i u martu 2003. dogovorile su se oko niza dokumenata po pitanju saradnje i rukovođenja kriznim situacijama, uključujući dogovore – poznate kao „Berlin plus“ dogovore – za korišćenje NATO vojne aktive i mogućnosti NATO, u operacijama pod vodstvom EU, dajući sadržaj ovom strateškom partnerstvu i otvarajući nove puteve za koordiniranu akciju. Uspostavljanje stalne veze će omogućiti veću saradnju i konsultacije na operativnom nivou. Postignut je sporazum o formiranju ćelije EU u okviru NATO Vrhovne komande savezničkih snaga u Evropi (SHAPE) koja je bazirana u Mons-u, Belgija, i oko predstavljanja NATO-a u okviru Vojnog osoblja EU.

NATO i Evropska Unija su takođe zaključili sporazum sa ciljem da se obezbedi konzistentnost, transparentnost i obostrana podrška koje su u vezi sa zahtevima razvoja zajedničkih za ove dve organizacije. U maju 2003

održan je prvi sastanak Združene NATO-EU Grupe za razvoj novih mogućnosti. Inicijative koje su preduzete da ojačaju sposobnost odbrane Alijanse (*vidi poglavlje 3*) trebale bi da budu koherentne sa Akcionim Planom o mogućnostima Evrope, Evropske Unije i da to predstavlja osnovni cilj, što će pomoći da se dostigne toliko potrebno poboljšanje koje se tiče mogućnosti evropskih saveznika u ključnim oblastima.

Alijansa i dalje nastavlja da bude faktor kojim NATO članice jemče svoju kolektivnu odbranu. Ona i dalje ostaje kamen temeljac Evro-atlantske bezbednosti i nastavlja da održava svoju ulogu i sposobnost da iznese rukovođenje kriznim situacijama, mirovne akcije i zadatke na održavanju mira. Cilj bezbednosne saradnje EU i NATO je da poveća broj mogućnosti koje stoje na raspolaganju prilikom suočavanja sa krizama i konfliktima, a ujedno da izbegne udvajanje. Ovo bi trebalo da ojača evropske vojne mogućnosti tako da ubuduće, EU može da razmatra kako da sprovede operacije pod sopstvenim vodstvom i kada nije angažovana Alijansa u celini.

Saveznici čine usklađene napore kako bi ojačali odbrambene sposobnosti i kako bi osigurali da NATO može da izvrši raspoređivanje trupa koje mogu da se brzo premeštaju gde god je to potrebno, da pruže podršku bez obzira na udaljenost i vreme, i da ostvare svoje ciljeve što je moguće brže i efikasnije uz minimalnu štetu po civilne strukture. Održavanje vojne sposobnosti i gotovosti za kolektivno delovanje na odgovarajućem nivou ostaje od centralne važnosti u današnjem bezbednosnom okruženju. U slučaju krize koje bi mogla da ugrozi bezbednost članica Alijanse, NATO snage moraju da budu u stanju da upotpune i pojačaju političko delovanje, i da doprinesu u upravljanju takvim krizama i njihovom miroljubivom rešavanju.

Akcija za unapređenje mogućnosti pokrenuta je kada su se lideri saveznika sastali u aprilu 1999u Vašingtonu, i predstavili svoje vizije Alijanse u 21 veku: veće, sposobnije i fleksibilnije, predane kolektivnoj bezbednosti i sposobne da preduzme nove misije, uključujući i doprinos u sprečavanju konflikata kao i aktivnom angažovanju u rukovođenju krizom kao i u akcijama odgovora na krizu. Oni su lansirali Inicijativu za Unapređenje Odbrambenih Sposobnosti (DCI) kako bi poboljšali NATO odbrambene mogućnosti u ključnim oblastima.

U toku sledeće tri godine IUOS (DCI) je postigla napredak u izvesnim oblastima, pogotovu u onima za koje su bile potrebne manje investicije, ali nedostaci su ostali u presudnim sposobnostima i primena je bila spora. U međuvremenu, hitrost da se prilagode i modernizuju se uvećala usled opasnosti od novih i asimetričnih pretnji, to jest, pretnji od strane protivnika koji traže način da iskoriste ranjivost modernog društva i vojnih super sila, često bespoštedno koristeći nekonvencionalna sredstva, pogotovu terorizam. Teroristički napadi na SAD septembra 2001., dovode u žižu interesovanja pretnju koju nameće terorizam i, kao sledeći potez, intervenciju u Avganistanu predvođenu SAD, potcrtavajući manjkavosti u savezničkim sposobnostima.

Tako, na samitu u Pragu u novembru 2002., saveznički lideri su se obavezali da ažurnije

pristupe jačanju vojnih sposobnosti NATO, kao dela paketa mera u cilju povećanja efikasnosti budućih operacija koje obuhvataju široki spektar savezničkih misija, uključujući i one protiv terorizma. Usvojen je trostrani prilaz poboljšanju odbrambenih sposobnosti Alijanse: nova inicijativa za jačanje sposobnosti, takozvana praška obaveza; NATO snage za brzi odgovor; i racionalizovana komandna struktura. Šta više, lansirana je čitav niz odbrambenih inicijativa kako bi se odgovorilo na nove pretnje.

Ova unapređenja u zajedničkom radu savezničkih snaga, i kritične sposobnosti, omogućili će evropskim saveznicima da daju jači, koherentniji doprinos NATO misijama tako što će posvetiti pažnju manjkavostima u evropskim odbrambenim sposobnostima. Ovakva poboljšanja takođe treba zajedničkim naporom uz evropsku Uniju da dovedu do glavnog cilja, do razvoja snaga za brze reakcije veličine korpusa.

Praška obaveza o mogućnostima

IUOS (DCI) je ciljala na one mogućnosti kojima je Alijansa u celosti stremila ali nije povlačila za sobom nacionalno-specifične obaveze. Međutim, u skladu sa praškim obavezama, pojedini saveznici su dali čvrst i javan zavet da načine određena poboljšanja u ključnim vojnim sposobnostima i u određenim rokovima i uz brižljivu kontrolu primene istih.

Ključne oblasti poboljšanja uključuju strateške vazdušne i pomorske snage, snabdevanje gorivom u vazduhu, razvoj borbene podrške kao i logističkih jedinica; komandu, kontrolu i komunikacije; prismostru iz vazduha, obaveštajni rad, nadzor i prikupljanje podataka o ciljevima; borbenu efektivu, uključujući i precizno navođene projektele kao i onemogućavanje neprijateljske vazdušne odbrane; hemijske, biološke, radio-loške i nuklearne odbrambene sposobnosti.

Jačanje odbrambenih sposobnosti će zahtevati dalje revidiranje prioriteta u mnogim savezničkim vojnim budžetima, na primer u smanjenju jačine snaga i preusmeravanju izvora finansija na modernizaciju opreme. Međutim, u velikom broju

slučajeva, pametnije trošenje neće biti dovoljno i verovatno će biti potrebni dodatni finansijski izvori. Već su istražene racionalnije solucije kako bi se pokrile manjkavosti u odbrambenim sposobnosti, kao što su objedinjavanje vojnih mogućnosti, povećane funkcije specijalizacije, saradnja u nabavci opreme, kao i zajednički i multinacionalni fondovi za finansiranje.

Jednom primenjene, praške obaveze će u najmanju ruku učetvorostručiti broj velikih transportnih aviona u Evropi, i objedinjavanjem resursa, evropski saveznici će takođe povećati svoje kapacitete kada je u pitanje dopuna gorivom u vazduhu. Zalihe vazdušnih, precizno navođenih projektila čija zemlja porekla nisu SAD, predviđene su da se uvećaju za 40 posto do 2007.

NATO snage za odgovor

NATO snage za odgovor će pružati visoko tehnološke, fleksibilne, brzo razvojne, međusobno usko povezane i održive snage, uključujući kopnene, pomorske i vazdušne jedinice, koje su u stanju da izvrše čitav niz misija za Alijansu. Razvoj ovih trupa visokog nivoa spremnosti će takođe poslužiti kao katalizator za promovisanje unapređenja kao i veće saradnje u okviru vojnih mogućnosti Alijanse kako bi se osigurala njihova tekuća transformacija kako bi se mogle suočiti sa rastućim izazovima po bezbednost.

Prateći prvu konferenciju prve generaciju snaga u julu 2003., prototip snaga je pokrenut u oktobru 2003. Inicijalne operativne mogućnosti bi trebalo da budu pripremljene do oktobra 2004., a snage bi trebalo da postanu potpuno operativne do oktobra 2006. U to vreme bi trebale da broje nekih 21.000 trupa i sa lovačkim avionima poslednje generacije, brodovima, vojnim vozilima, borbenom službom za podršku, logistikom, komunikacijama i obaveštajnim resursima. One će biti u stanju da

izvrše razvoj svojih snaga u kriznim područjima u roku od pet dana i da same sebi obezbede podršku za narednih 30 dana.

Nova komandna struktura

Lideri saveznika u Pragu su potvrdili koncept svedenije, efikasnije, delotvorne i lakše za implementaciju vojne komandne strukture u okviru dve strateške komande, jedne operativne i druge funkcionalne. Detalji nove komandne strukture su dovršeni u junu 2003. Oni odražavaju potrebu za snagama koje su manje, više prilagodljive i sposobne za brzi razvoj, što više odgovara novim misijama NATO-a. Broj komandi je sveden sa 20 na 11 i njihove odgovornosti su redefinisane.

Svi operativni štabovi sada dolaze pod *Savezničku operativnu komandu i vrhovni štab savezničkih evropskih snaga* (SHAPE), sa sedištem u Belgiji. Ona je podržana od dve komande združenih snaga, koje mogu po potrebi da oforme kopneni štab za *Kombinovane združene operativne snage* (CJTF), i snažan ali po delovanju ograničen stalni (stajajući) generalštab združenih snaga iz koga se može izdvojiti glavni štab pomorskih snaga. CJTF imaju fleksibilnu komandnu strukturu koja omogućava vojnim zapovednicima da privuku rezervne službe iz različitih zemalja kako bi uskladili specifične zahteve za neku određenu vojnu operaciju.

Novopostavljeni *Saveznički zapovedni za transformacije* (ACT) nadgleda i kontinuiranu transformaciju NATO sposobnosti i unapređuje sposobnosti zajedničke saradnje sopstvenih snaga. Zamenjujući prethodnog komandanta atlantski snaga, on je baziran u Norfolku, Virdžinija, u Sjedinjenim Državama, ali je takođe prisutan i u Evropi. Činjenica da je vrhovni zapovednik savezničkih snaga za transformaciju takođe vrhovni zapovednik komande združenih

snaga SAD, i da predstavlja glavni motor promena za snage SAD, pruža očigledne prednosti. ACT će odigrati ključnu ulogu u prilagođavanju mogućnosti i razvoju doktrine za nove NATO snage za odgovor.

Borba protiv novih pretnji

Nekoliko inicijativa je pokrenuto u Pragu kako bi se poboljšale savezničke mogućnosti u borbi protiv terorizma i drugih novih pretnji po bezbednost. Potvrđen je i vojni koncept za odbranu od terorizma. Pokrenuta je i saradnja sa partnerskim zemljama u formi *Akcionog plana protiv terorizma* kako bi došlo do razmene obavestajnih informacija i kako bi se poboljšala spremnost civila protiv mogućih napada hemijskim, biološkim ili radiološkim oružjem protiv civilnog stanovništva i kako bi im se pružila pomoć da se suoče s posledicama takvih napada.

Pokrenuto je pet inicijativa kako bi se pojačale sposobnosti Alijanse u borbi protiv nuklearnog, biološkog i hemijskog oružja: prototip pokretne laboratorije za analizu; tim za reakciju na događaje; virtualni centar za usavršavanje

odbrane protiv takvog oružja; NATO rezerve agenasa za odbranu od biološkog i hemijskog oružja; sistem za nadzor infektivnih bolesti.

Štaviše, NATO studija izvodljivosti odbrane od projektila razmatra mogućnosti za zaštitu teritorije koju pokriva Alijansa, snaga i populacije protiv čitavog opsega pretnji takvim oružjem. Takođe su pojačane i mogućnosti odbrane protiv napada *automatski kontrolisanim sistemima* (kibernetički napadi).

Prvog decembra 2003. godine, novi *Multinacionalni hemijsko, biološko, radiološki i nuklearni odbrambeni bataljon* (CBRN) dostigao je svoje početne operativne mogućnosti. Baziran u Liberecu u severnom delu Češke republike, bataljon treba da dostigne svoje konačne operativne mogućnosti za uslove NATO operacija u julu 2004. U trenutku uspostavljanja ovog bataljona, 13 zemalja je uzelo učešća u njegovom formiranju: Belgija, Kanada, Češka republika, Mađarska, Italija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Španija, Turska, Ujedinjene Kraljevine i Sjedinjene Države.

Od trenutka osnivanja NATO, osnovna uloga savezničkih snaga je bila da garantuju bezbednost i teritorijalni integritet država članica. Zadatak pružanja bezbednosti kroz odvratanje i kolektivnu odbranu ostaje osnovna odgovornost, ali od završetka Hladnog rata, uloga i organizacija NATO snaga je pretrpela velike promene kako bi se prilagodila evoluciji bezbednosti samog okruženja i kako bi promovisala vojnu saradnju sa zemljama partnerima.

Tokom hladnog rata, planiranje odbrane NATO se prevashodno ticalo održavanja sposobnosti neophodnih da bi se odbranilo od moguće agresije Sovjetskog Saveza i Varšavskog pakta. Padom berlinskog zida, neki su sugerisali da NATO više nije potreban. Međutim, evropsko-atlantska bezbednost, iako manje protivstavljena, takođe je postala složenija i mnogi novi izazovi su se pojavili van Evrope, uključujući propadanje nekih država, umnožavanje oružja za masovno uništenje i načine njegove isporuke, kao i terorizam. Ovaj novi „dnevni red“ po pitanju bezbednosti jasno se očitovao ranih devedesetih kroz etničke sukobe na Balkanu, gde su na kraju pozvane i NATO snage da odigraju svoju ulogu u pružanju podrške u održavanju mira i rukovođenja krizom.

Nedavni teroristički napadi u septembru 2001 i sledstvene akcije u Avganistanu da bi se iskorenila Al-Kaida, teroristička grupa koja je odgovorna za ove napade, dovele su do rastuće zabrinutosti povodom pretnji koje je nametnuo terorizam, propadanje nekih država i širenje oružja za masovno uništenje. NATO snage u ovom trenutku pružaju doprinos odbrani od terorizma i imaju daleko širu ulogu u međunarodnim mirovnim misijama, koje, po prvi put u istoriji, vode NATO van evropsko – atlantskog područja. I mada, pretnje sa kojima se Alijansa danas suočava su potencijalno manje apokaliptične nego u vreme hladnog rata, one su stvarne, goruće i često nepredvidive.

NATO konvencionalne snage

Od kraja hladnog rata, sveukupna veličina konvencionalnih snaga je značajno smanjena:

angažovane kopnene snage Alijanse zemalja članica su umanjene za 35 posto, značajniji deo pomorske flote je smanjen za 30 posto, a eskadrila borbenih vazdušnih snaga za nekih 40 posto od početka devedesetih. Većina snaga se više ne održava u stanju visoke borbene gotovosti i reorganizovane su sa većim naglaskom na fleksibilnost i pokretljivost, i na način koji im omogućuje da preuzmu novu ulogu u održavanju mira i rukovođenja krizama, kao i da efektivno saraduju sa snagama iz zemalja koje ne pripadaju NATO.

Jedan od primera kako su nove okolnosti dovele do promena u organizaciji savezničkih vojnih snaga je i predstavljanje vojnog koncepta *Kombinovanih združenih operativnih snaga* (CJTF). Ovaj koncept predviđa fleksibilnu strukturu koja omogućava vojnim zapovednicima da angažuju snage iz različitih zemalja koje odgovaraju specifičnim zahtevima određene vojne operacije. Ovo takođe olakšava i integraciju zemalja ne članica NATO u mirovne operacije pod vođstvom NATO snaga i moguće vojne operacije EU uz upotrebu efektivne i mogućnosti NATO-a.

Nova uloga NATO u rukovođenju krizama i pružanju podrške mirovnim misijama (*koja je detaljnije opisana u poglavlju 10*) dobila je na značaju polovinom devedesetih. Između 1990 i 1995 godine, NATO snage su se angažovale u ratu u Bosni i pružile podršku Ujedinjenim Nacijama, pružajući podršku posmatračkim misijama i sprovođenju sankcija UN u Jadranu, kao i nadgledanje zone zabranjenih letova iznad Bosne i Hercegovine, i pružajući blisku vazdušnu podršku zaštitnim snagama UN-a na kopnu. Vazdušni udari pokrenuti u avgustu i septembru 1995 da bi se podigla opsada Sarajeva, pomogli su da se promeni odnos snaga i obezbedi mirovno rešenje. Potom je NATO u decembru 1995 izvršio razmeštaj multinacionalnih trupa pod mandatom UN, kako bi sprovele u delo vojne aspekte mirovnog sporazuma.

U proleće 1999, uloga NATO u rukovođenju krizama još jednom je osnažena kada su saveznici pokrenuli vazdušne operacije protiv

jugoslovenskog režima kako bi ga primorali da se povinuje zahtevima međunarodne zajednice da prestane sa političkom i etničkom represijom u pokrajini Kosovo. Velike međunarodne snage predvođene NATO-om su tada poslate da pomognu u uspostavljanju stabilnosti.

Dve godine kasnije, početkom 2001, NATO u saradnji sa novom demokratskom jugoslovenskom vladom, angažovao se u sprečavanju krize u Južnoj Srbiji, u oblasti sa većinskim albanskim stanovništvom. Kasnije, iste godine, NATO u saradnji sa Evropskom Unijom angažovao se putem preventivne diplomatije kako bi pomogao da se izbegne izbijanje građanskog rata u bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji*, ohrabrivši pregovore oko mirovnog plana. Tokom leta, angažovane su manje NATO snage kao bi mirno razoružale pobunjenike i kako bi pružile sigurnost međunarodnim posmatračima, i uskoro je stabilnost bila uspostavljena.

Operacije na Balkanu su omogućile NATO trupama da steknu veliko iskustvo u misijama održavanja mira i rukovođenja krizom, kao i u vođenju multinacionalnih koalicija u kojima su učestvovala i zemlje koje nisu članice NATO. To upravo čini NATO neprocenjivim faktorom u sigurnosnom okruženju kakvo je ono danas. Od terorističkih napada 11 septembra, mnogostruko je povećan broj poziva Alijansi da doprinese izgrađivanju bezbednosti u zonama nesigurnosti izvan tradicionalnog evropsko atlantskog prostora.

Alijansa je prihvatila u avgustu 2003, da preuzme komandu nad *Međunarodnim snagama za podršku* (ISAF) u Avganistanu, kako bi im pomogla da povrate stabilnost u razrušenoj

zemlji, dugi niz godina zatrovanoj građanskim ratom koja je predstavljala i sigurno utočište za teroriste. NATO je predhodno odigrao značajnu ulogu u planiranju podrške saveznicima, koji su preuzeli vodeće uloge u ISAF-u. Pojačana uloga NATO garantuje kontinuitet i omogućava da se prevaziđe problem pronalaženja na svakih šest meseci, nove nacije koja će preuzeti vodeću ulogu u nekoj misiji. Osoblje NATO-a deluje pod zastavom ISAF-a i nastavlja da radi u skladu sa mandatom UN-a, koji je proširen u oktobru 2003, kako bi omogućio operacije i van prestonice, Kabula.

Angažovanje NATO u Avganistanu je prva misija Alijanse van evropsko atlantskih prostora. Ona odražava rudimentarnu odluku koja je doneta od strane savezničkih ministara inostranih poslova na sastanku u Reykjaviku u maju 2002, da „NATO mora da bude sposoban da uspostavi snage koje će biti u stanju da se brzo pokrenu bilo gde, gde je to potrebno, pruže podršku u operacijama bez obzira na razdaljinu i vreme.“ Šta više, pružajući podršku intervenciji koju su SAD povele protiv režima Sadama Huseina, NATO se složio da pruži podršku diviziji međunarodnih snaga predvođenih Poljskom u centralnom Iraku, prikupljajući snage, logistiku, komunikacije i obaveštajne informacije. NATO je takođe spreman da pruži sličan vid podrške i drugim saveznicima koji to zatraže.

U post jedanaesto septembarskom okruženju takođe se mogla videti i klasična upotreba pomorskih snaga protiv novih pretnji. Od oktobra 2001. u operaciji nazvanoj „Aktivno nastojanje“, brodovi NATO su patrolirali istočnim Mediteranom, nadzirući plovidbu kako bi otkrili i predupredili terorističke aktivnosti. Od tada je misija

proširena i uključuje, na zahtev, i pratnju trgovačkog brodogovornika kroz Gibraltar, kao i kontrolu sumnjivih plovila. Dodatno uz odvracanje od terorističkih pokušaja, pomorske operacije donele su i neočekivan dobitak i imale vidljiv efekat na bezbednost i stabilnost u Mediteranu što je pozitivno uticalo na trgovinu i ekonomske aktivnosti.

NATO nuklearne snage

Politika NATO prema nuklearnom naoružanju je jedna od oblasti vojne politike u kojoj je došlo do najradikalnijih promena u toku protekle dekade. Tokom perioda hladnog rata nuklearne snage NATO igrale su centralnu ulogu u strategiji Alijanse. Postojanje značajnih snaga ove vrste i čvrsta rešenost savezničkih vlada da ih održavaju i razmatraju njihovu upotrebu, bila je smišljeni akt odvracanja – ne samo od napada nuklearnim oružjem od strane drugih zemalja, već kao sredstvo krajnjeg odvracanja od bilo kakve vrste agresije.

Sredinom pedesetih, strategija takozvane „masivne odmazde“ imala je naglasak na odvracanju koje se baziralo na pretnji da će NATO odgovoriti na svaku agresiju protiv bilo koje od svojih članica svim raspoloživim sredstvima, a naročito uključujući tu i nuklearno oružje. U toku 1967, bila je predstavljena strategija „fleksibilnog

odgovora“, koja je imala za cilj da odvraća od agresije tvoreći neizvesnost u svesti potencijalnog agresora kakva će biti priroda odgovora od strane NATO-a, konvencionalna ili nuklearna. Ovo je ostala taktika NATO sve do kraja hladnog rata.

Nuklearno oružje danas, igra daleko manju ulogu u strategiji Alijanse. Svaka od tri NATO nuklearne sile – Sjedinjene Države, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska – uveliko su smanjile količinu naoružanja, u nekim slučajevima čak i do 80 posto. Opšte je prihvaćeno da gotovo da ne postoje više okolnosti i razlozi u kojima bi moglo da se razmišlja o upotrebi ovog oružja protiv bilo koje zemlje i u slučaju svojevrsne pretnje.

Osnovna svrha preostalih nuklearnih snaga je politička: da se očuva mir i spreči upotreba prinude samim tim što bi se uvidelo da agresija protiv NATO predstavlja preuzimanje nemerljivog i neprihvatljivog rizika. Zajedno sa konvencionalnim, ne nuklearnim snagama i mogućnostima, oni tvore onaj faktor ne sigurnosti za bilo koju zemlju koja bi mogla da pomisli da može da stekne političku ili vojnu prednost koristeći pretnju upotrebe nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja protiv Alijanse.

Istovremeno, NATO saveznici su preuzeli na sebe dugoročnu obavezu kontrole nuklearnog

naoružanja, razoružanja i sprečavanja širenja nuklearnog oružja, i NATO podržava sve napore da se smanji količina nuklearnog oružja na smotren i postupan način kao i napore da se ograniči širenje oružja za masovno uništenje

(WMD). Centar za Oružje za Masovno Uništenje (WMD) je ustanovljen pri NATO-u kako bi se ustanovilo koji su to zahtevi, kao i razmena informacija u ovoj oblasti.

NATO snage

Termin NATO snage može da zavede. NATO nema stajaću vojsku. Umesto toga, svaka pojedinačna zemlja članica se obavezala koju vrstu i koliki broj snaga će staviti na raspolaganje Alijansi kako bi se sprovedli dogovoreni zadaci ili operacije. Ove snage ostaju pod nacionalnom kontrolom sve dok nisu pozvane i stavljene pod odgovornost vojnih komandanata NATO.

U stvari, NATO ima tek nešto stalnih vojnih snaga. Mali broj objedinjenog personala u različitim multinacionalnim štabovima čini integrisanu vojnu strukturu Alijanse. Neke operacione snage, kao što su NATO vazdušne snage za rano uzbunjivanje i obaveštavanje, održavaju stalna postrojenja za komunikacije, vazdušnu odbranu i prismostru. Isto kao i stajaće pomorske snage koje se sastoje od malog

broja brodova i personala sastavljene od nekoliko pomorskih snaga koje daju zemlje saveznici, a koje se razmeštaju na bazi rotacije.

Bez obzira što NATO nema stajaću vojsku, on može da mobiliše vojne snage 26 zemalja saveznika. Njegova integrisana multinacionalna struktura dovela je do nivoa bliske međusobne saradnje među vojnim snagama koji je bez presedana u istoriji, koje su opremljene i obučene da deluju zajedno, u skladu sa zajedničkim standardima i procedurama. Ovo, zajedno sa godinama iskustva u rukovođenju međunarodnim kriznim situacijama i mirovnim operacijama, čini NATO neprocenjivim dobrom u današnjem bezbednosnom okruženju, gde hvatanje u koštac sa novim pretnjama zahteva koordiniranu međunarodnu akciju.

Alijansa je usvojila post-hladnoratovski strateški sadržaj usvojivši širu definiciju bezbednosti i pokrenuvši na širokoj osnovi strategiju partnerstva i saradnje širom evropsko atlantske regije, koja se sada smatra kao jedan od osnovnih bezbednosnih zadataka NATO. Ovaj proces je započeo 1990, kada su lideri saveznika pružili ruku prijateljstva širom bivše istočno zapadne podele, predloživši nove odnose saradnje sa zemljama centralne i istočne Evrope i bivšim sovjetskim republikama.

Ovo je stvorilo uslove, u decembru 1991, za stvaranje Severno Atlantskog Saveta za saradnju (NACC), kao foruma za konsultacije u svrhu jačanje uzajamnog poverenja. Nekoliko godina kasnije, proces stvaranja partnerskih odnosa načinio je značajan skok pokretanjem u toku 1994. godine, Partnerstva za mir (PfP), kapitalnog programa bilateralne saradnje između NATO-a i pojedinačnih partnera.

Danas NATO i partnerske zemlje redovno održavaju konsultacije po pitanjima bezbednosti i odbrane u okviru evropsko atlantskog Saveta za partnerstvo (EAPC), koji je 1997. godine, nasledio Severno Atlantski Savet za Saradnju. Vojne snage NATO i partnerskih zemalja često međusobno deluju i sprovode zajedničke vežbe, a njihovi vojnici su razmešteni naporedo u mirovnim operacijama NATO na Balkanu. Preduzeti su i koraci na samitu u Pragu u novembru 2002. godine kako bi se ojačala saradnja između NATO i partnera i kako bi se aktivnosti partnera bolje usredsredile na izazove 21 veka po bezbednost.

Partnerstvo za mir

Jedno od najvećih međunarodnih dostignuća na polju bezbednosti u poslednjih deset godina bio je program Partnerstvo za mir (PfP). Od kada je pokrenut 1994. godine, poziv da se pridruže partnerstvu prihvatilo je 30 zemalja: Albanija, Jermenija, Austrija, Azerbejdžan, Belorusija,

Bugarska, Hrvatska, Češka Republika, Estonija, Finska, Gruzija, Mađarska, Irska, Kazahstan, Republika Kirgistan, Letonija, Litvanija, Moldavija, Poljska, Rumunija, Rusija, Slovačka, Slovenija, Švedska, Švajcarska, bivša jugoslovenska republika Makedonija*, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina i Uzbekistan. Među ovima, deset zemalja su od tada postale saveznici: Češka Republika, Mađarska i Poljska 1999., a Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija 2004.

Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora su takođe izrazile svoju želju da pristupe Partnerstvu za mir i Evro-atlantskom partnerskom Savetu. NATO se nada da će uskoro poželeti dobrodošlicu ovim dvema zemljama u Partnerstvo, onda kada ispune uslove koje im je postavila Alijansa, uključujući i punu saradnju sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju, a posebno hapšenje i predaju osoba okrivljenih za ratne zločine tribunalu.

Zasnovana na praktičnoj saradnji i predanosti demokratskim principima što predstavlja temelj i same Alijanse, svrha Partnerstva za mir je da poveća stabilnost, umanjiti pretnje po mir i izgradi ojačane odnose u oblasti bezbednosti između pojedinačnih partnerskih zemalja i NATO-a kao i sa ostalim partnerskim zemljama. Suština PfP programa su partnerski odnosi pojedinačno oblikovani između svake zemlje partnera i NATO, usklađenih prema pojedinačnim potrebama i zajednički primenjeni na nivou i brzinom koju odabere svaka pojedinačna vlada koja sudeluje u tome.

Formalni okvir Partnerstva za mir predstavlja Okvirni sporazum. On postavlja specifične aktivnosti za svaku zemlju partnera i sadrži obavezu saveznika da se posavetuju sa bilo kojom zemljom partnerom koja se suoči sa direktnom pretnjom po njen teritorijalni integritet, političku nezavisnost ili bezbednost. Svaka od

zemalja partnera preuzela je i brojne daleko-sežne političke obaveze očuvanja demokratskih društava; pridržavanja principa međunarodnog prava; ispunjenja obaveza u skladu sa poveljom UN, Deklaracije o univerzalnim ljudskim pravima, helsinškog Akta² i međunarodnih sporazuma o kontroli oružja i razoružanja; o uzdržavanju od upotrebe pretnji ili primene sile protiv drugih država; o poštovanju postojećih granica; o mirnom rešavanju sukoba. Preuzete su takođe i specifične obaveze kako bi se promovisala transparentnost u planiranju nacionalne odbrane i finansiranja kako bi se uspostavila demokratska kontrola nad oružanim snagama, i kako bi se razvili kapaciteti za zajedničke akcije u saradnji sa NATO-om u okviru mirovnih i humanitarnih operacija.

Individualni partnerski programi napravljeni su i zajednički dogovoreni između NATO-a i svake pojedinačne zemlje partnera. Sačinjeni su opsežni dvogodišnji programi sa sadržajem aktivnosti – partnerski radni program – u skladu sa specifičnim interesima i potrebama svake pojedinačne zemlje. Saradnja, koja je posebno usredsređena na poslove u oblasti odbrane, uključuje i praktičnu saradnju koja zalazi bukvalno, u svaki segment delovanja NATO-a. Radni program nudi lepezu aktivnosti u preko dvadeset oblasti koje se kreću od politike odbrane i njenog planiranja, vojno-civilnih odnosa, obrazovanja i obuke, do vazdušne odbrane, komunikacija i informativnih sistema, rukovođenja krizom i planiranja vanrednih situacija.

Kako bi se osiguralo da snage partnera budu bolje osposobljene da deluju sa NATO vojnim snagama u mirovnim operacijama, smernice o međusobnoj sposobnosti zajedničkog rada ili nivoa tehničkih zahteva pruža PfP razvojno

istraživački postupak. Ovaj mehanizam je osmišljen po sopstvenom NATO sistemu planiranja vojnih snaga i ponuđen partnerima na fakultativnoj osnovi. Ciljevi ovakvog planiranja, odnosno ciljevi partnerstva, su stvar pregovora sa svakom od zemalja koje su uzele učešća i pojačanih kritičkih ocena izmerenog napretka. Ovaj proces je značajno doprineo bliskoj saradnji zemalja partnera u mirovnim operacijama na Balkanu.

Tokom godina, fokus delovanja Partnerstva za Mir i učešća partnerskih zemalja u procesu odlučivanja i planiranja u okviru PfP-a se povećao. Koncept operativnih sposobnosti je predstavljen kako bi se razvila bliža i usmerenija vojna saradnja, sa namerom da se poboljša vojna efikasnost multinacionalnih snaga. Štaviše, razvijen je političko vojni okvir kako bi se pojačale konsultacije sa zemljama partnerima u toku eskalacije kriza, koje mogu da zahtevaju razmeštanje mirovnih trupa, i da ih ranije uključe u rasprave oko operacionog plana i procesa prikupljanja vojnih snaga.

Da bi bolje integrisali zemlje partnere u svakodnevnom radu u okviru partnerstva, delovi štapske strukture PfP-a, čiji sastav čine oficiri iz zemalja partnera, uspostavljeni su u nekoliko NATO sedišta. Štaviše, pri Vrhovnoj komandi savezničkih snaga u Evropi (SHAPE) u Mons-u u Belgiji, partnerska ćelija za koordinaciju pomaže usklađivanje PfP obuke i vežbe, a međunarodni centar za koordinaciju pruža obaveštenja i planske sadržaje za sve trupe zemalja koje pružaju svoj doprinos u mirovnim operacijama pod vođstvom NATO-a na Balkanu i Avganistanu, a koje ne pripadaju NATO-u.

² Helsinški finalni Akt je usvojen 1975. godine na konferenciji o bezbednosti i saradnji u Evropi (CSCE) kako bi se postavili standardi međunarodnog ponašanja, postavile mere izgradnje poverenja između Istoka i Zapada, promovisalo poštovanje ljudskih prava, pospešila ekonomska, kulturna, naučna i tehnička saradnja.

Evro-Atlantski partnerski Savet

Evro-Atlantski partnerski savet okuplja zajedno članice NATO i partnere, sada već u broju od ukupno 46 zemalja, u okviru multilateralnog foruma za redovni dijalog i konsultacije po pitanjima političkih i bezbednosnih tema. Takođe služi i kao politički okvir za pojedinačne bilateralne odnose koji se razvijaju između NATO-a i zemalja koje učestvuju u Partnerstvu za Mir.

Odluka iz 1997. da se oformi EAPC odražavala je želju da se da se krene dalje od dostignuća NACC i da se izgradi forum za bezbednost koji će odgovarati rastućim rafinisanim odnosima koji su se razvijali sa partnerima u okviru Partnerstva za Mir i u kontekstu mirovnih operacija u Bosni i Hercegovini, gde su trupe iz 14 zemalja partnera bile razmeštene tokom 1996. kako bi kako bi obavljale dužnosti zajedno sa svojim parnjacima iz Alijanse.

Ustanovljenje EAPC takođe je dopunilo preduzete paralelne korake za pospešivanje uloge Partnerstva za Mir, povećavajući učešće zemalja partnera u odlučivanju i planiranju u celokupnom opsegu partnerskih aktivnosti.

Kao dodatak kratkoročnim konsultacijama u okviru EAPC po pitanju tekućih političkih i pitanja bezbednosti, dvogodišnji akcioni plan EAPC-a pruža okvire za dugoročnije konsultacije i saradnju u oblastima širokog opsega. One mogu da obuhvate, ali nisu ograničene samo na to, rukovođenje krizom i pomoć mirovnim operacijama; regionalna pitanja; kontrolu naoružanja i pitanja koje se odnose na širenje oružja za masovno uništenje; međunarodni terorizam; pitanja odbrane kao što su planiranje, finansiranje, politika i strategija, planiranje slučajeva vanrednog stanja i gotovosti za slučaj katastrofa; saradnja u oblasti naoružanja, nuklearna zaštita, civilno vojna koordinacija u oblasti vazdušnog saobraćaja, i naučna saradnja.

Sastanci EAPC se održavaju mesečno na nivou ambasadora, godišnje na nivou ministara inostranih poslova i ministara odbrane odnosno načelnika za odbranu, kao i povremeno na nivou samita. Od 2005, sastanci na visokom nivou, koji će se nezavisno održavati baviće se političkim pitanjima od značaja za Evropsko-atlantsku zajednicu. Većina zemalja partnera je uspostavila diplomatske misije pri NATO sedištu u Briselu, što olakšava redovnu komunikaciju i omogućava konsultacije kad god se ukaže potreba za njima. NATO i ambasadori zemalja partnera su, na primer, bili u mogućnosti da se sastanu u kratkom roku već 12 septembra, neposredno posle po uvidu u posledice koje je ostavio teroristički napad na Sjedinjene Države septembra 2001. Solidarnost koju su izrazili toga dana pripadnici EAPC – od Severne Amerike i Evrope do Centralne Azije – i saradnja koja je tada manifestovana u kampanji koju su SAD povele protiv međunarodnog terorizma, pokazuje kako je NATO inicijativa za partnerstvo posadila seme stvarne kulture evropsko-atlantske bezbednosti.

Partnerstvo posle Praga

Nepodeljena odlučnost da se pridruže snagama u borbi protiv pretnji terorizmom dala je svoj konkretan izraz u pokretanju Partnerskog Akcionog Plana protiv terorizma, na samitu u Pragu. Takođe su preduzeti koraci da se poboljša saradnja između NATO i zemalja partnera. Sveobuhvatna revizija EAPC i

Partnerstva za Mir preporučila je jačanje političkog dijaloga sa partnerima i veće učešće u procesu planiranja, sprovođenje i uvid u aktivnosti u kojima uzimaju učešće. Štaviše, predstavljen je novi mehanizam saradnje, individualni Partnerski Akcioni Plan, koji, radije nego da povlači iz dijapazona aktivnosti, omogućava Alijansi da izradi program pomoći za zemlje partnere koje traže bolje strukturiranu pomoć za domaće reforme, u skladu sa specifičnim potrebama i okolnostima. Gradeći na napretku ostvarenom u Pragu, na vreme su razrađeni predlozi za sledeći NATO samit u Istanbulu 2004. kako bi se dalje uskladilo Partnerstvo za mir kako bi obuhvatilo ključne tematske oblasti i pojedinačne potrebe i mogućnosti zemalja partnera; kako bi se dalje promovisale reforme u oblasti odbrane koje pospešuju transformaciju vojske i sposobnost zajedničkog rada, i kako bi se poboljšala regionalna saradnja i međusobna podrška.

Članstvo u NATO-u je otvoreno za bilo koju evropsku zemlju. Član 10 vašingtonskog sporazuma omogućava postojećim članicama da upute poziv „bilo kojoj državi u Evropi koja je u stanju da dalje podrži principe ovog sporazuma i da doprinese bezbednosti Severno atlantske oblasti“ da postane član. Članstvo NATO, od 12 zemalja osnivača, naraslo je danas na 26 članica, posle pet rundi uvećanja članstva.

Vrata NATO-a ostaju otvorena. Posle poslednje runde uvećanja, u kojoj su kao članice prihvaćene Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija, još tri zemlje pretendenti, Albanija, Hrvatska i bivša jugoslovenska republika Makedonija*, nadaju se da će biti pozvane da se pridruže u budućnosti.

Cilj svake od rundi uvećanja bio je da se proširi evropsko-atlantska bezbednost i da se uveća snaga NATO, kohezija i vitalnost, i nije bio usmeren protiv interesa bezbednosti bilo koje treće zemlje. Svaki krug uvećanja pomogao je da se proširi bezbednost i stabilnost u Evropi i da se zaleče rane na ovom kontinentu, rane koje su ostavile traga u dva rata u prvoj polovini 20 veka i koje su je delile gvozdenom zavesom četrdeset godina. Grčka i Turska su primljene 1952. U toku 1955, samo deset godina po završetku Drugog svetskog rata, pridružila se Savezna republika Nemačka, čvrsto integrišući zemlju na zapadu i postavljajući osnove za konačno ujedinjenje Nemačke. Posle žestokih debata u političkim krugovima, Španija se pridružila 1982., mada je ostala van integrisane vojne strukture Alijanse sve do 1988. Odluka doneta 1997. na samitu u Madridu, da se pozovu Češka republika, Mađarska i Poljska da pristupe razgovorima o pristupanju NATO-u, bila je ogroman korak ka prevazilaženju podela iz perioda hladnog rata utemeljujući put za bivše protivnike iz varšavskog pakta, da se pridruže Alijansi.

Post-hladnoratovsko uvećanje

Prva runda post-hladnoratovskog uvećanja nije bila unapred pripremljena zaključkom i uslovljena jednoglasnom odlukom svih postojećih zemalja članica. Najviši zahtev je bio da se očuva

sposobnost Alijanse da se donose odluke bazirane na konsenzusu i da se osigura da uvećanje ojača evropsku bezbednost. Studija uvećanja NATO-a, pripremljena 1994. i objavljena godinu dana kasnije, izvela je zaključak da prijem novih članica i politički, vojni i ekonomski domašaji uvećanja će dalje doprineti osnovnom cilju Alijanse, jačanju bezbednosti i širenju stabilnosti širom evropsko-atlantskog područja. Paralelno sa razvojem odnosa između Alijanse i Rusije, Ukrajine i drugih zemalja partnera, ovaj proces će služiti interesima Evrope u celosti.

Ključno pitanje ovih razmatranja u ovoj prvoj rundi post-hladnoratovskog uvećanja bilo je kako da se koriguje shvatanje Rusije u odnosu na Alijansu kao suprotstavljenom vojnom bloku koji ugrožava ruske interese. Saveznici su se složili da Rusija može da pruži važan doprinos evropskoj stabilnosti i bezbednosti i prihvatili su činjenicu da treba posvetiti pažnju zabrinutosti ruske strane u odnosu na proces uvećanja NATO-a. Pri svemu tom, pravo svake nezavisne evropske države da iznalazi rešenja tj. sklapa dogovore po pitanju sopstvene bezbednosti i da bude članica međunarodnih organizacija mora se poštovati, kao i pravo članica Alijanse da donose sopstvene odluke. Pre nego su upućeni pozivi, na samitu u Madridu, NATO je tražio način da konsoliduje i institucionalizuje dijalog sa Rusijom kroz Akt o osnivanju (*vidi poglavlje 7*) i da još jednom ponovi svoju privrženost obavezi o ne razmeštanju nuklearnog oružja ili stacioniranju stranih trupa na teritoriji novih članica.

Na osnovu preporuka studije o uvećanju NATO-a i prateći pojačane pojedinačne dijaloge sa zainteresovanim zemljama partnerima kao i ekstenzivne konsultacije između saveznika, Češka Republika, Mađarska i Poljska su bile pozvane da započnu razgovore o pristupanju 1997., a formalno su postale članice Alijanse 12 marta. 1999.

Nekoliko zemalja je bilo razočarano jer nije bilo uključeno u prvu post-hladnoratovsku rundu uvećanja, ali NATO članovi su istakli da će Alijansa ostati otvorena za druge zemlje koje žele da joj se pridruže u budućnosti. Posle samita u

Vašingtonu u aprilu 1999., saveznici su pokrenuli Partnerski Akcioni Plan (MAP) kako bi pomogli zemljama kandidatima u pripremama za buduće članstvo u Alijansi (*vidi u kvadratu*). Sedam izvornih učesnika Partnerskog Akcionog Plana, to jest Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija, bile su pozvane da počnu razgovore o pristupanju na samitu u Pragu u novembru 2002.

Posle opsežne serije konsultacija sa sedam zemalja, Saveznici su potpisali protokole o pristupanju za sedam zemalja koje su pozvane u martu 2003. Onog trenutka kada su ovi protokoli bili ratifikovani u svim zemljama članicama, u skladu sa njihovim pojedinačnim nacionalnim i parlamentarnim procedurama, sedam novih

članica su mogle da pristupe osnivačima NATO pakta na dan 29 marta 2004. Od novih saveznica se očekivalo da načine dalji napredak u skladu sa obavezama koje su prihvatile po pitanju reformi, a pogotovu u oblasti odbrane.

NATO i dalje zadržava svoju politiku otvorenih vrata i posle ove druge runde post-hladnoratovskog uvećanja članstva. Pružio je podsticaj i za druge tri zemlje koje učestvuju u Partnerskom Akcionom Planu (MAP) – Albaniji, Hrvatskoj i bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji* - da nastave sa naporom u razvoju reformi, pogotovu u oblastima odbrane i bezbednosti. U slučaju Hrvatske, puna saradnja sa međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju, biće takođe od ključne važnosti.

Partnerski akcioni plan

Pokrenut 1999, zasnovan na iskustvu prvog post-hladnoratovskog uvećanja, MAP – partnerski akcioni plan, pomaže zemljama koje teže da se priključe Alijansi u njihovim pripremama za NATO članstvo. Devet zemalja – Albanija, Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka, Slovenija i bivša jugoslovenska republika Makedonija* - učestvuju u njemu od samog početka. Njima se pridružila i Hrvatska u maju 2002. Sedam od ovih zemalja postale su članice tokom 2004.

Da bi postale članice NATO, zemlje aspiranti treba da ispolje delotvoran demokratski, politički sistem i tržišnu ekonomiju; poštovanje za osobe koje pripadaju drugim nacionalnim manjinama u skladu sa standardima OEBS-a (OSCE); rešavanje svih preostalih sporova sa susedima i obavezu da se takvi sporovi uopšte rešavaju mirnim putem; sposobnost i volju da se pruži vojni doprinos Alijansi i da se dostigne nivo saradnje sa oružanim snagama članica; odgovarajuće funkcionisanje civilno-vojnih odnosa u skladu sa demokratskim standardima.

Učešće u partnerskom akcionom planu ne garantuje buduće članstvo. Ono, međutim, omogućava svim zainteresovanim zemljama da usredsrede svoje pripreme na ciljeve i prioritete koji su dati u planu i da dobiju pomoć stručnjaka procenu od strane NATO-a. Ovo pokriva sve aspekte članstva, uključujući političke, ekonomske, odbranu, resurse, informacije, bezbednost i pravne zahteve.

Svaka zemlja učesnica bira elemente partnerskog akcionog plana koji najbolje odgovaraju njenim potrebama i uspostavlja sopstvene ciljeve i programe. Učešće u Partnerstvu za mir samo po sebi, a pogotovu u *procesu planiranja i preispitivanja* u okviru partnerstva za mir, predstavlja integralni deo postupka, pošto omogućava zemljama kandidatima da razviju oružane snage i njihovu strukturu koja će moći na bolji način da funkcioniše sa snagama Alijanse. Redovni sastanci sa saveznicima na kojima se vrši preispitivanje postignutog, održavaju se kako bi se pratio napredak i obezbedilo pravovremeno davanje saveta i prikupljanje povratnih informacija. Severno atlantski Savet konstantno preispituje primenu partnerskog akcionog plana.

NATO gradi mostove i razvija saradnju sa Rusijom još od ranih devedesetih. Logički pristup saradnje između NATO zemalja i Rusije je jasan. Opšti izazovi po bezbednost najbolje su obuhvaćeni kroz saradnju, i učešće Rusije je presudno za bilo kakav sveobuhvatni post-hladnoratovski evropski sistem bezbednosti.

Sledeći terorističke napade septembra 2001, koji su pojačali potrebu za usklađenom akcijom kako bi se odgovorilo na opšte pretnje, partnerstvo NATO-a i Rusije na samitu u Rimu u maju 2002, je dobilo novi podsticaj i suštinu. Stvoren je novi Savet NATO i Rusije (NRC), što je dovelo do toga da NATO saveznici i Rusija postanu jednaki partneri koji treba da utvrde i slede mogućnosti za zajedničku akciju. Saradnja je bila pojačana u ključnim oblastima od zajedničkog interesa i važnosti.

Odluka da se produbi njihovo partnerstvo pokazuje zajedničku odluku NATO zemalja i Rusije da zajedno tešnje saraduju u skladu sa zajedničkim ciljem izgradnje trajnog i sveobuhvatnog mira u evropsko – atlantskoj regiji, što je prvi put izraženo 1997 u NATO- ruskom osnivačkom Aktu o međusobnim odnosima, saradnji i bezbednosti, postavljajući osnove za NATO-rusko partnerstvo.

Razvijanje odnosa

Rusija je 1991, bila jedna od članica osnivača Severno Atlantskog Saveta za saradnju i pridružila se Partnerstvu za mir 1994, a ruske mirovne snage su delale zajedno sa svojim NATO parnjacima na Balkanu od 1996 do njihovog povlačenja u leto 2003 (vidi u kvadratu na strani 25). Međutim, stvarni osnov za snažno i postojano partnerstvo između NATO-a i Rusije dato je Osnivačkim Aktom, koji je potpisan u Parizu 27 maja 1997. Ovo je vodilo stvaranju *trajnog združenog Saveta* (PJC) kao foruma za redovne konsultacije po pitanju zajedničkih tema o bezbednosti i razvoju programa savetovanja i saradnje.

Veći napredak je načinjen u toku sledećih pet godina izgradnjom međusobnog poverenja i prevazilaženjem pogrešnih zapažanja kroz dijalog. Tokom 1999, uprkos razlikama po pitanju vazdušne kampanje na Kosovu koja je dovela do jednogodišnjeg prekida u sastancima *Trajnog združenog Saveta* (PJC), neke aktivnosti, uključujući mirovnu operaciju u Bosni i Hercegovini, nastavljene su bez prekidanja.

Ipak, ambicije izražene u osnivačkom aktu nikada nisu realizovane u potpunosti u okviru PJC-a. Struktura NATO plus 1 značila je da je NATO došao za sto sa dogovorenom pozicijom Alijanse, i da su NATO i Rusija razmenjivale informacije i provodile konsultacije na manje više „bilateralan“ način, što se pokazalo opterećenje kada je došlo vreme da se krene dalje od konsultacija i da se okrene istinskoj saradnji. Kada je potreba za usklađenom akcijom, kako bi se latili međunarodnog terorizma i drugih novih pretnji po bezbednost, postala hitna kao posledica napada izvršenih 11 septembra, saveznici i Rusija su stoga brzo ugrabili priliku da podignu svoje odnose na viši nivo, tako što su ustanovili Savet NATO i Rusije da bi promovisali saradnju kao ravnopravni partneri (*vidi u kvadratu*).

Kako bi olakšali saradnju, Rusija je ustanovila misiju pri NATO-u tokom 1998. Od tada, kako bi razjasnili novi NATO i promovisali dobrobit koju pruža partnerstvo NATO-a i Rusije, uspostavljena je u Moskvi Informativna kancelarija NATO-a. Tamo je takođe uspostavljena i NATO vojna misija za vezu, koja pomaže da se poboljša transparentnost i razvoj praktične vojne saradnje.

Produbljivanje saradnje

Savet NATO i Rusije (NRC) evoluirao u produktivni mehanizam za konsultacije, izgrađene na saglasnosti, saradnji, zajedničkim odlukama i zajedničkim akcijama. Već u prvih 18 meseci postojanja, održane su političke konsultacije povodom situacije u Avganistanu, Srbiji i Crnoj

Gori i Bosni i Hercegovini, i praktična saradnja je vodila ka konkretnoj dobrobiti u mnogim oblastima.

NATO-ruski Savet je oformio nekoliko radnih grupa i komiteta koji se bave pitanjima terorizam, razmnožavanje oružja, održavanje mira, prikazivanje raketne odbrane, rukovođenje i saradnju u oblasti vazdušnog prostora, elementarnih katastrofa, reforme u oblasti odbrane, naučne saradnje kao i izazovima modernog društva. Stručnjaci su zaduženi za sprovođenje pojedinačnih programa u širokom rasponu u okviru drugih oblasti. Jedva da prođe jedan dan bez sastanka NRC-a, na jednom ili drugom nivou, što pokazuje intenzitet kontakata i neformalnih konsultacija bez predsedana.

Borba protiv terorizma i novih pretnji po bezbednost su ključne oblasti saradnje koje daju prve opipljive rezultate ojačanih odnosa između Rusije i NATO-a. Zajedničke procene povodom specifičnih terorističkih pretnji u Evro-atlantskoj regiji se razvijaju i pod stalnom su revizijom, kao što se istražuje i uloga vojnog faktora u borbi protiv terorizma. Saradnja u oblasti sprečavanja širenja nuklearnog, biološkog i hemijskog oružja i širenja raketne tehnologije je intenzivirana: zajedničke procene globalnih trendova u širenju oružja za masovno uništenje se pripremaju i saradnja u oblasti protivraketne odbrane je usmerena ka izuzetnoj opasnosti koju predstavlja razvoj sve preciznijih balističkih projektila. Inicijativa za saradnju u oblasti kontrole vazdušnog prostora zahteva negovanje saradnje u oblasti rukovođenja vazдушnim saobraćajem i osmatranja iz vazduha, što će potpomoći bezbednost u vazduhu i transparentnost, što će takođe pomoći sprečavanje od pretnje potencijalnog korišćenja civilnih vazduhoplova u terorističke svrhe.

Savet NATO i Rusije

Rimskom deklaracijom iz 2002, izgrađenom na ciljevima i principima osnivačkog Akta iz 1997, ustanovljen je Savet NATO i Rusije (NRC) kao mehanizam za konsultacije, izgradnju saglasnosti, saradnju, zajedničko odlučivanje i zajedničke akcije, u okviru kojih Rusija i zemlje saveznice pojedinačno rade kao ravnopravni partneri na širokom spektru Evropsko Atlantskih bezbednosnih pitanja i zajedničkih interesa. Kontinuirani politički dijalog u vezi sa pitanjima bezbednosti omogućava da se u ranoj fazi identifikuje nastajanje problema, da se odredi zajednički pristup i da se sprovede odgovarajuća zajednička akcija.

Novi Savet, koji je zamenio *Trajni združeni Savet* (PJC), radi po principu konsenzusa. Njime predsedava Generalni sekretar NATO. Sastanci se održavaju najmanje jednom mesečno na nivou ambasadora i vojnih predstavnika; dva puta godišnje na nivou ministara inostranih poslova, ministara odbrane i načelnika štabova, a povremeno na nivou samita. Važna inovacija je NRC Komitet za pripremu, koji se sastaje najmanje dva puta mesečno kako bi pripremio sve debate ambasadora kao i da bi nadgledao sve aktivnosti eksperata pod pokroviteljstvom NRC-a.

Rad u okviru NRC fokusira se na sve one oblasti od zajedničkog interesa koje su identifikovane u osnivačkom Akta. Saradnja je intenzivirana u brojnim ključnim oblastima, koje obuhvataju borbu protiv terorizma, rukovođenje krizom, neširenje, i kontrolu naoružanja i mere za izgradnju poverenja, raketne odbrane, logistike, vojne saradnje, reformi u oblasti odbrane i elementarnih nepogoda. Agendi NRC mogu da budu pridodate i nove oblasti uz zajedničku saglasnost njegovih članica.

Ključni cilj vojne saradnje je da se poboljša sposobnost zajedničkog rada, pošto, moderna vojska mora da bude sposobna da deluje u okviru multinacionalne komandne i vojne strukture, kada je pozvana da saraduje u okviru mirovnih misija i misija rukovođenja krizom. Značajan program vežbi i obuke je primenjen pod NRC-om. Logistika, uključujući testove međusobne saradnje prilikom upotrebe opreme i procedura u oblastima kao što su vazdušni transport i nadopuna goriva u vazduhu, predstavljaju aktivnosti koje su takođe u središtu pažnje. Pojačana saradnja u potrazi i spasavanju na moru pokrenuta je u avgustu 2000 posle potapanja ruske podmornice na nuklearni pogon, Kursk i gubitka 118 članova posade. Okvirni sporazum između NATO-a i Rusije o pronalaženju i spasavanju posada podmornica potpisan je u februaru 2003.

Reforme u oblasti odbrane su još jedno polje zajedničkog interesa. Rusija i NATO zemlje imaju potrebu za oružanim snagama koje su odgovarajuće veličine, obučene i opremljene da se nose sa širokim spektrom pretnji koje nosi 21 vek. Iako ne postoji nacrt vojnih reformi, Rusija bi mogla da izvuče korist iz iskustva NATO zemalja, od kojih su mnoge izvele fundamentalne reforme u toku protekle dekade i prilagodile svoje oružane snage zahtevima današnjice. Prateći početnu navalu ideja u oktobru 2002, pokrenuta je saradnja u različitim aspektima odbrambene reforme, kao što je rukovođenje ljudskim i finansijskim resursima; makro-ekonomska, finansijska i socijalna pitanja; planiranje oružanih snaga. Proširene su i aktivnosti uspešnog zajedničkog projekta ponovne obuke penzionisanih pripadnika ruske armije, koji je uspostavljen u Moskvi u julu 2002. Šta više NATO koledž za odbranu dodelio je dve stipendije u 2003 ruskim stipendistima kako bi unapredili istraživački rad u oblasti odbrambenih reformi.

Saradnja Rusija i NATO odvija se još od 1966 na razvoju kapaciteta za zajedničke akcije koje bi usledile u slučaju prirodnih katastrofa, kao što su zemljotresi i poplave, i preko kojih bi se koordiniralo otkrivanje i prevencija ovakvih katastrofa pre nego se i dogode. Na predlog Rusije je 1998, i ustanovljen Evropsko Atlantski koordinacioni centar za akciju u slučaju prirodnih katastrofa (vidi belešku 35). Različite vežbe pružanja pomoći pri masovnim nesrećama, seminari, na kojima uzimaju učešća i učesnici iz drugih partnerskih zemalja, pomažu u razvoju vojno civilne saradnje. Pod rukovodstvom NATO ruskog Saveta (NRC-a), rad u ovoj oblasti se prevashodno koncentriše na poboljšanje saradnje, procedura i razmene informacija i iskustava.

Naučna i tehnološka saradnja sa Rusijom, koja je pokrenuta 1998, usredsređena je na tri specifične oblasti od posebnog interesa za Rusiju, naime na fiziku plazme, biljnu biotehnologiju i predviđanje i prevenciju prirodnih i industrijskih katastrofa. Međutim, u okviru naučne komisije NRC-a, u žiži interesovanja je saradnja na primeni civilne nauke protiv terorizma i novih pretnji, kao što su otkrivanje eksploziva ili u ispitivanje društvenog i psihološkog uticaja samog terorizma. Problemi ekološke zaštite koji proizilaze iz građanskih i vojnih aktivnosti predstavljaju novo polje saradnje u okviru Komiteta za izazove modernog društva koje je osnovan pod NRC-om 2003.

Održavanje mira

Više od sedam godina (sve do povlačenja iz sastava SFOR-a i KFOR-a u leto 2003), Rusija je davala svoj doprinos najvećem kontingentu ne-NATO mirovnih snaga pod mandatom UN, koji je predvodio NATO na Balkanu. Ruski vojnici su uz svoje NATO parnjake radili kako bi pružili podršku naporima međunarodne zajednice da izgradi trajnu bezbednost i stabilnost u regionu.

Ruske mirovne snage su razmeštene u Bosni i Hercegovini prvi put u januaru 1996, gde su bili deo multinacionalne brigade u severnom sektoru, u čijem je polju odgovornosti bilo široko područje, provođenje dnevnih patrola, bezbednosne provere, pružanje pomoći u rekonstrukciji i u humanitarnim akcijama, kao što su pomoć izbeglicama i raseljenim licima da se vrate u svoje domove.

Rusija je odigrala i vitalnu diplomatsku ulogu u obezbeđenju kraja konflikta na Kosovu, usprkos političkim razlikama povodom NATO vazdušne kampanje na Kosovu 1999. Njene trupe, prvobitno razmeštene u junu 1999, odigrale su integralnu ulogu u okviru snaga na Kosovu sve do njihovog povlačenja, radeći na održavanje bezbednosti u okviru multinacionalne brigade u sektoru Istok, Sever i Jug u pokrajini; deleći zajedničku odgovornost za

vođenje prištinskog aerodroma, zajedno sa NATO kontingentom takođe su delili odgovornost i za vazdušni saobraćaj, pružajući medicinske usluge i smeštaj u Kosovu Polju.

Bliska saradnja Rusije i NATO na Balkanu bila je od presudne važnosti za poboljšanje odnosa i izgradnju poverenja između Rusije i vojnih snaga Saveznika. Obostrano poverenje koje su stekli, treba da pruži solidnu osnovu za dalje širenje vojne saradnje. Šta više, u okviru NRC-a, dogovoreni su srodni koncepti u zajedničkom vođenju mirovnih operacija, što formira zajednički prilaz, ustanovljava okvir za konsultacije, planiranje i donošenje odluka u toku trajanja krize, i definiše pitanja koja se odnose na zajedničku obuku i vežbe.

NATO u odnosima sa Ukrajinom priznaje važnost nezavisne, stabilne i demokratske Ukrajine i njenu izraženu nameru da pojača svoju integraciju u Evropu i Evropsko atlantske strukture. Ovo je izraženo 1997 u Povelji o karakterističnom partnerstvu, što pruža formalnu osnovu za konsultacije sa NATO-om po pitanju evropsko atlantskih bezbednosnih pitanja i uspostavlja NATO-ukrajinsku Komisiju (NUC) da rukovodi aktivnostima u oblasti saradnje.

Odnosi NATO i Ukrajine datiraju unazad od 1991, kada se Ukrajina pridružila Severno atlantskom Savetu za saradnju, odmah nakon sticanja nezavisnosti i raskida sa Sovjetskim Savezom. Njene aspiracije ka Evropsko atlantskim integracijama su se kasnije takođe reflektovale tokom 1994, kada je postala prva od zemalja iz Zajednice nezavisnih država, koja se pridružila Partnerstvu za mir. Rešenost Ukrajine da doprinese evropsko atlantskoj bezbednosti iskazana je od tada podrškom NATO-u i Saveznicima u mirovnim i kriznim operacijama.

Kako bi olakšala saradnju, Ukrajina je ustanovila misiju pri NATO-u utoku 1997 i NATO Informacioni i dokumentacioni Centar je uspostavljen u Kijevu iste godine kao bi pomogao da se objasni novi izgled NATO-a i kako bi se promovisale sve blagodeti partnerstva NATO-a i Ukrajine. Tokom 1999, uspostavljen je u Kijevu i Biro za vezu NATO-a kako bi pomogao ukrajinske napore u reformama u oblasti odbrane i njeno učešće u Partnerstvu za mir.

Preduzeti su i koraci u novembru 2002 u Pragu, na daljem produbljivanju i značajnom širenju odnosa NATO-a i Ukrajine usvajanjem Akcionog plana NATO i Ukrajine.

Bezbednosna saradnja

NATO i Ukrajina aktivno saraduju u održavanju bezbednosti i stabilnosti u evropsko atlantskoj regiji. Na Balkanu, Ukrajina je tokom godina dala doprinos svojim pešadijskim bataljonom, mehanizovanim pešadijskim bataljonom i eskadrilom helikoptera mirovnim snagama u Bosni i Hercegovini koje su predvođene NATO-om, kao i u toku

razmeštaja trupa, angažovanjem eskadrile helikoptera u toku operacija na Kosovu kao i značajan doprinos u okviru zajedničkog poljsko-ukrajinskog bataljona. Dalje potvrđujući rešenost svoje zemlje da doprinese međunarodnoj stabilnosti, Ukrajina je dala odobrenje za prelet koalicionim snagama angažovanim kao deo Međunarodnih snaga za bezbednost i podršku (ISAF) u Avganistanu, u kojim operacijama vodeću ulogu su odigrale pojedinačne zemlje saveznice, uz preuzimanje komandne uloge od strane NATO u avgustu 2003. Ukrajina je takođe angažovala 1800 pripadnika trupa kao deo multinacionalnih snaga predvođenih Poljskom u jednom od sektora međunarodnih stabilizacionih snaga u Iraku, u okviru kojih su uključene i trupe za održavanje mira iz nekoliko NATO i partnerskih zemalja.

Podrška reformama

Kroz savete i praktičnu pomoć, NATO i saveznici pojedinačno, podržavaju napore Ukrajine da dostigne ambicioznu agendu reformi postavljenu u Akcionom planu NATO i Ukrajine i koji se odnose na ciljeve na godišnjem nivou. I dok još puno toga ostaje da se učini, načinjen je napredak. Zakonodavne inicijative pomažu da se postave osnove za političku, ekonomsku i odbrambenu reformu, a nekoliko vladinih struktura je postavljeno kako bi nadgledali i koordinirali napore u oblasti reformi.

Ključni prioritet je odbrambena reforma, oblast u kojoj Ukrajina može da iskoristi iskustvo i stručnost NATO zemalja. Trenutni prioriteti Ukrajine su da razvije novi koncept bezbednosti i vojne doktrine, i da dovrši sveobuhvatnu kritičku ocenu odbrambene sposobnosti. Saradnja NATO i Ukrajine fokusira se na jačanju demokratske i civilne kontrole nad oružanim snagama, poboljšanje saradnje sa NATO snagama i pomoći Ukrajini da svoje post-sovjetsko nasleđe glomaznih, teških, slabo opremljenih vojnih struktura pretoči u manje, moderne i efikasnije vojne snage, koje su sposobne da odgovore potrebama bezbednosti kao i da aktivno doprinesu evropskoj stabilnosti i bezbednosti.

Zajednička Radna grupa za reforme u oblasti odbrane (JWGDR) omogućava konsultacije i praktičnu saradnju po pitanjima kao što su budžetiranje odbrane i planiranje, smanjenje vojnih snaga i njihov preobražaj, prelaz sa regrutnog sistema na dobrovoljne snage, kao i vojno civilne odnose. NATO takođe potpomaže obuku starešina kako bi mogli da pomognu u transformaciji odbrambenog procesa kao i pomoć u organizovanju programa za prekvalifikaciju kako bi se olakšao prelaz za otpuštene pripadnike ukrajinskih vojnih snaga u civilni život. Vojni odbor uz dopunu u radu od strane JWGDR-a pruža ekspertize u različitim oblastima koje pružaju podršku vojnoj saradnji sa Ukrajinom u okviru postavljenom Vojnim radnim planom NATO i Ukrajine. Pomoć pojedinačnih saveznika u okviru projekta demilitarizacije za bezbedno uništenje ukrajinskog arsenala i viškova kao i zastarelih nagaznih mina usmerena je kroz poverenički fond PfP-a.

Napori Ukrajine da poboljša saradnju takođe će imati koristi od učešća u Partnerstvu za mir. PfP proces planiranja i preispitivanja identifikuje ključne zahteve za svrhe planiranja odbrane, i širok raspon aktivnosti PfP-a i vojnih vežbi omogućava starešinama ukrajinske vojske da prikupe neophodno iskustvo u radu sa NATO snagama.

Šira saradnja

Saradnja u okviru planova za slučaj vanrednih stanja i pripravnosti u slučaju elementarnih katastrofa donosi direktno praktičnu korist za Ukrajinu. Ključna stvar je bila da se pomogne Ukrajini, čiji zapadni delovi su skloni velikim poplavama, da se bolje pripreme za takav slučaj vanrednih stanja i da se na efikasniji način izbore sa posledicama. Vežbe u okviru PfP-a, uključujući i one održane u regionu ukrajinskih Trans – Karpata u septembru 2000, pomogli su da se isproba primeni procedura u slučaju vanrednog stanja. Šta više, NATO zemlje i drugi partneri su pomogli Ukrajini posle ozbiljnih poplava 1995, 1998 i 2001.

Naučna saradnja sa Ukrajinom otpočela je 1991. Od tada, učešće Ukrajine u naučnim programima NATO-a odmah je posle Rusije. Saradnja se uvećala pod rukovodstvom Zajedničke grupe za naučnu i ekološku saradnju. Dodatno uz primenu nauke protiv terorizma i novih pretnji, u skladu sa novim smernicama naučnog programa NATO, trenutni ukrajinski prioriteti na polju saradnje u nauci i tehnologiji uključuju informatičku tehnologiju, ćelijsku biologiju i biotehnologiju, nove materijale i racionalnu upotrebu prirodnih bogatstava.

Akcioni plan NATO i Ukrajine

Akcioni plan NATO i Ukrajine izgrađen je na povelji iz 1997, koji ostaje osnovni temelj odnosa. On daje strateški okvir za pojačane konsultacije na političkom, ekonomskom i na polju bezbednosti i postavlja ukrajinske strateške ciljeve i prioritete na putu ka punoj integraciji u evro-atlantske bezbednosne strukture. On postavlja dogovorene principe i ciljeve, koji pokrivaju politička i ekonomska pitanja; pitanja razmene informacija, bezbednosti, odbrane i vojnih pitanja, zaštitu i bezbednost informacija, i pravna pitanja.

NATO zemlje podržavaju reformu pružajući podršku i savete. Međutim, teret primene je prvenstveno na Ukrajini, koja se žuri da snažno ubrza unapred procese reforme kako bi ojačala demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i tržišnu ekonomiju. Posebno je istaknut zahtev da se dostigne dalekosežna transformacija u oblasti odbrane i bezbednosti.

Godišnji ciljni planovi, uključujući specifične mere Ukrajine kao i zajedničke akcije NATO i Ukrajine, pomažu primenu zadataka postavljenih Akcionim planom. Sastanci na kojima se vrši procena održavaju se dva puta godišnje, a izveštaj o napretku se priprema na godišnjem nivou.

Nekoliko NATO članica iz južne Evrope ima svoje granice na Mediteranu, i bezbednost i stabilnost u oblasti Mediterana je zbog toga od najveće važnosti za Savez. Doduše, bezbednost cele Evrope blisko je povezana sa bezbednošću i stabilnošću u Mediteranskom regionu.

Iz ovih razloga, 1995, NATO je pokrenuo novi dijalog sa šest zemalja u južnom delu mediteranskog regiona, to jest sa Egipatom, Izraelom, Jordanom, Mauritanijom, Marokom i Tunisom. Alžir je uzeo učešća u februaru 2000. Mediteranski dijalog, koji predstavlja integralni deo kooperativnog prilaza bezbednosti od strane Alijanse, ima za cilj da doprinese bezbednosti i stabilnosti u regionu, da postigne veće zajedničko razumevanje i da ispravi pogrešna shvatanja o NATO-u između zemalja koje učestvuju u dijalogu. Dijalog je dopunjen i drugim odnosnim ali posebnim međunarodnim inicijativama, kao što su one koje je preuzela Evropska Unija i Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi.

Politički dijalog i praktična saradnja

Dijalog pruža priliku za politički dijalog i praktičnu saradnju sa zemljama učesnicama. Svim partnerima iz Mediterana je ponuđena ista osnova za diskusiju i zajedničke aktivnosti, ali nivo učešća varira od zemlje do zemlje u skladu sa željama pojedinih zemalja.

Politički dijalog se sastoji od redovnih bilateralnih političkih diskusija na nivou ambasadora. Ovo pruža priliku da se razmene pogledi o širokom broju pitanja koja su relevantna za

bezbednost na Mediteranu, kao i za dalji razvoj samog dijaloga. Multilateralni sastanci Severno-atlantskog Saveta i sedam zemalja koje učestvuju u dijalogu takođe se održavaju kao bi se izvestili o aktivnostima NATO i da bi razmenili mišljenje o najvažnijim događajima. Takvi sastanci se obično održavaju posle svakog sastanka NATO na nivou ministara ili samita, ili kad se pojave izuzetne okolnosti. Na primer, 23 oktobra 2001, održan je sastanak sa mediteranskim partnerima povodom NATO odgovora na terorističke napade 11 septembra.

Praktična saradnja je organizovana kroz godišnji plan rada. Ovo uključuje pozive zvaničnicima iz zemalja koje učestvuju u dijalogu da uzmu učešća na kursovima u NATO školi u Oberammergau, Nemačkoj, i NATO koledžu za odbranu u Rimu, Italiji. Ovakvi kursevi pokrivaju pitanja održavanja mira, kontrole naourazanja, napora u sprečavanju razmnožavanja oružja za masovno uništenje, zaštitu ekološke sredine, vojno civilnu saradnju u slučaju elementarnih nepogoda, kao i evropsku saradnju u oblasti bezbednosti.

Ostale aktivnosti uključuju posete NATO-u vodećih ljudi, akademika, novinara i parlamentaraca iz zemalja koje učestvuju u dijalogu. Osim toga dijalog promovira naučnu saradnju kroz NATO naučni program. Od 2000, više od 800 naučnika iz zemalja koje učestvuju u dijalogu učestvovalo je u naučnim aktivnostima koje sponzorira NATO.

Više operacionalnih aspekata vojne dimenzije programa pružaju mogućnost zvaničnicima iz zemalja koje učestvuju u dijalogu da posmatraju

PfP vežbe, pohađaju seminare i radionice koje organizuje strateška komanda, i da posećuju NATO generalštab. Dodatno, NATO pomorske snage u Mediteranu posećuju luke u zemljama učesnicima dijaloga. U 2002, 300 zvaničnika iz zemalja učesnica dijaloga učestvovalo je u preko 50 različitih aktivnosti koje su organizovane u okviru vojnog programa koji je ponudio NATO.

Tri partnera iz Mediterana – Egipat, Jordan i Maroko – u prošlosti su pružila svoj doprinos u mirovnim misijama na Balkanu koje je predvodio NATO. U maju 2002, samo je Maroko još imao svoje vojnike koji služe u snagama SFOR-a i KFOR-a.

Razvojni proces

Dijalog je progresivan u smislu učešća i suštine. Ovakva fleksibilnost omogućava da se sadržaj dijaloga razvija i broj učesnika dijaloga, partnera, vremenom raste. Tokom godina, političke diskusije su postale češće i intenzivnije. Praktična strana se značajno proširila otkada je pokrenut dijalog, i sada pokriva većinu aktivnosti u kojima druge zemlje partneri učestvuju.

Ustanovljenjem mediteranske Grupe za saradnju 1997, dalo je dijalogu nove i dinamičnije smernice. To je sada forum u okviru koga se mogu razmeniti mišljenja između NATO članica i zemalja koje učestvuju u dijalogu povodom bezbednosne situacije u Mediteranu i daljeg razvoja samog dijaloga. Na samitu u Vašingtonu 1999, preduzeti su dalji koraci kako bi se poboljšala kako politička tako i praktična

dimenzija dijaloga, uvećavajući broj mogućnosti za jačanje saradnje u oblastima gde NATO može da da novi doprinos, pogotovu na vojnom planu, a i u drugim oblastima za koje zemlje učesnice u dijalogu izraze interes.

U osvit 11 septembra, NATO i zemlje koje učestvuju u dijalogu češće su se susretale radi konsultacija sa Severno Atlantskim Savetom, kako individualno tako i grupno. Nadogradnja inicijative je objavljena na samitu u Pragu u novembru 2002. Lideri Alijanse su se složili oko paketa mera kako bi se povećala politička i praktična dimenzija dijaloga, dajući kao prioritet Alijanse njegovo jačanje i produblјivanje.

Ove mere su obuhvatile redovnije i efikasnije procese konsultacija, identifikovanje sažetijih aktivnosti i usmeren prilaz saradnji. Uz produblјivanje postojećih oblasti saradnje, predložene su i nove. One uključuju odabrane aktivnosti kako bi se poboljšala mogućnost zemalja koje učestvuju u dijalogu da daju svoj doprinos akcijama kao odgovor na krizu, a koje predvodi NATO i ne potpadaju pod član 5, reformi odbrane i odbrambenoj ekonomiji, konsultacijama o terorizmu i bezbednosti granica, kao i rukovođenju u slučaju elementarnih katastrofa. Primena ovih mera će pomoći da se transformiše priroda odnosa između NATO-a i zemalja koje učestvuju u dijalogu. Šta više, stvorene su opcije za mnogo više ambiciozan i proširen okvir za mediteranski dijalog koji će se razmatrati u vremenu do sledećeg samita NATO u Istanbulu 2004.

Jedan od najznačajnijih aspekata transformacije NATO-a bila je odluka da se preduzmu operacije za održavanje mira i rukovođenja krizom u evropsko atlantskoj regiji i šire. Na Balkanu, gde je NATO preuzeo na sebe obavezu 1995, nestabilnost i konflikt postavili su direktan izazov interesima bezbednosti članova kao i širem evropskom miru i stabilnosti. Nedavno, preuzimanjem obaveze da održi mir u Avganistanu, Alijansa je demonstrirala da je spremna da se uhvati u koštac sa izazovima po bezbednost i van svoje tradicionalne oblasti odgovornosti.

Šta više, učešće NATO u takvim operacijama proizvelo je povećanje kontakata i saradnje sa ne-NATO zemljama čije su trupe pružale svoj doprinos kao i sa drugim organizacijama. Ovo predstavlja primer kakva je saradnja danas potrebna po pitanju bezbednosti, kada bliski odnosi saradnje sa međunarodnim i nevladinim organizacijama i sa ne-NATO članicama, kao što su one koje sudeluju u Partnerstvu za mir, predstavljaju ključ.

Bosna i Hercegovina

Potpomažući napore UN da se privede kraju rat u Bosni između 1992 i 1995, (vidi takođe poglavlje 4), NATO je angažovao, pod mandatom UN, multinacionalne snage za primenu (IFOR) u Bosni i Hercegovini, šest dana posle potpisivanja dejtonskog mirovnog Sporazuma 14 decembra 1995, kako bi primenio vojne aspekte mirovnog sporazuma. Njegova misija je bila da obezbedi kraj neprijateljstava; da razvoji oružane snage u zemlji podeljenoj ratom na novo stvorene entitete, Federaciju Bosne i Hercegovine i Republike Srpske; i da izvrši preuzimanje teritorija između dva entiteta. IFOR je završio svoj posao u roku od godinu dana i zamenjen je manjim stabilizacionim trupama (SFOR) u decembru 1996.

Dodatno uz sprečavanje obnavljanje neprijateljstva i promovisanja klime u kojoj je mirovni

proces mogao da krene napred, misija SFOR-a je proširena kako bi uključila i podršku i civilnim agencijama koje su uzele učešća u naporima međunarodne zajednice da se izgradi trajni mir u zemlji. Mirovne trupe pomogle su izbeglicama i raseljenim licima da se vrate u svoje domove i dale su doprinos reformama bosanskih vojnih snaga. Šta više, SFOR je aktivan u hvatanju optuženih ratnih zločinaca i njihovom prebacivanju u Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju u Hagu.

Kako se popravljala bezbednosna situacija, broj trupa je progresivno smanjivan. U proleće 2004, SFOR se sastojao od nekih 7000 pripadnika trupa, što je značajno smanjenje u poređenju sa 60,000 koje su bile razmeštene pod IFOR-om, odražavajući napredak koji je Bosna i Hercegovina načinila ka samo-održivom miru. Opcije za buduću veličinu i strukturu SFOR-a su utvrđene, uključujući i moguć završetak operacije krajem 2004 uz tranziciju, verovatno ka snagama koje će predvoditi EU, iako će NATO i dalje održavati svoje prisustvo u zemlji.

Kosovo

Tokom 1998, otvoreni sukob u jugoslovenskoj pokrajini Kosovo, koja je većinom naseljena etničkim Albancima, primorao je više od 300,000 ljudi da napusti svoje domove. Beograd je ignorisao stalno ponavljane međunarodne zahteve za povlačenjem srpskih snaga i za saradnjom kako bi se okončalo nasilje i omogućio povratak izbeglica. Kada je NATO zapretio upotrebom vazdušnih udara u oktobru 1998, jugoslovenski predsednik Slobodan Milošević se složio da udovolji zahtevima i vazdušni udari su otkazani. Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OSCE-OEBS) je poslala svoje posmatračke, dok je NATO preduzeo vazdušni nadzor i rasporedio vojne trupe u bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji*, spreman da evakuiše OEBS-ove posmatračke ukoliko budu izloženi opasnosti u obnovi sukoba.

Nasilje se ponovo rasplamsalo početkom 1999. Srpske snage su intenzivirale svoje operacije. Intenzivni i koncentrisani međunarodni diplomatski napori da se konflikt reši su propali; posmatračka misija OEBS-a se povukla u martu. Nekoliko dana posle povlačenja OEBS-a, kao poslednje sredstvo, započela je saveznička vazдушna kampanja protiv ciljeva u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Bilo je potrebno 78 dana vazdušnih udara da bi se Miloševićev režim primorao da prekine sa represijom i da prihvati zahteve međunarodne zajednice. NATO se držao zajedno, težeći da nanese udarce samo režimu i vojnim ciljevima vodeći računa da minimizuje civilne žrtve. Istovremeno, savezničke snage su pomogle da se ublaži izbeglička kriza u susednoj Albaniji i bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji*, gde je, na vrhuncu krize, broj izbeglica etničkih Albanaca dostigao broj od 445,000 odnosno 330,000. Šta više, smatra se da je nekih 400,000 raseljeno unutar Kosova.

Sledeći zaključke Vojno-tehničkog sporazuma između NATO-a i jugoslovenskih komandanata, snage za Kosovo predvođene NATO-m (KFOR) razmeštene su u pokrajini u skladu sa mandatom UN. Njihova misija je bila da spreče obnovu neprijateljstava, uspostave bezbednu okolinu i demilitarizuju kosovsku oslobodilačku armiju, kao i da pruže podršku međunarodnim humanitarnim naporima u radu privremene Uprave za Kosovo UN- a (UNMIK).

U punoj snazi, KFOR je početno razmestio nekih 43,000 trupa. Progresivno smanjenje trupa skoro je prepolovilo ovaj broj. U junu 2003, KFOR je u svom sastavu imao trupe is većine NATO zemalja članica, 15 partnerskih zemalja i tri druge zemlje, i to Argentine, Maroka i Novog Zelanda.

Prateći raspuštanje Oslobodilačke armije Kosova, KFOR je prikupio i uništio značajnu količinu ručnog naoružanja i pomogao da se uspostavi Kosovski zaštitni korpus, lokalne snage za vanredne situacije, koje delaju pod autoritetom UNMIK-a i pod svakodnevnim nadzorom KFOR-a. Trupe KFOR-a takođe patroliraju na granici Kosova i glavnim prelazima, i pokrivaju ključne gradove. Značajno ljudstvo je angažovano na zaštiti srpskih stanovnika koji su se vratili u pokrajinu.

U bliskoj saradnji sa UNMIK-om, KFOR pomaže da se izgradi bezbedno okruženje u kome će svi stanovnici, bez obzira na svoje etničko poreklo, moći da žive u miru gde će razvoj demokratije biti potpomognut uz međunarodnu pomoć. Ovo će biti težak i dugoročan zadatak. Ali civilna rekonstrukcija je u toku i mere bezbednosti i normalan život su sada ponovno uspostavljeni za lokalno stanovništvo.

Južna Srbija

Početkom 2001, NATO, Evropska Unija i OEBS nastavili su sa orkestriranom preventivnom strategijom kako bi se došlo do mirnog rešenja oružanog sukoba u Južnoj Srbiji, koji je pretio da destabilizuje region. Nevolje su izbile krajem 2000 u dolini Preševa, gde je velika zajednica etničkih Albanaca ostala pod srpskom direktnom upravom, uz nedostatak političkih i socijalnih prava. Lako naoružani albanski borci pokrenuli su seriju napada na srpske snage bezbednosti u zoni bezbednosti – pet kilometara širokoj zoni duž unutrašnje granice sa Srbijom, van dometa jugoslovenske armije, koju nadgledaju kosovske snage predvođene

NATO-om u skladu sa uslovima Vojno-tehničkog sporazuma između Alijanse i jugoslovenske armije.

Rapidna eskalacija konflikta predstavljala je ozbiljnu pretnju po bezbednost sa direktnim implikacijama za Kosovo. Bilo je potrebno političko rešenje koje će garantovati više prava etničkim Albancima u Južnoj Srbiji i koje će zaštititi teritorijalni integritet i suverenitet Savezne Republike Jugoslavije.

Tokom proleća 2001, serija kontakata na visokom nivou između NATO-a i nove jugoslovenske vlade u Beogradu, dovela je NATO da prihvati da se postepeno i progresivno smanji zona kopnene bezbednosti kako bi se omogućilo jugoslovenskoj armiji da ponovo uspostavi kontrolu u toj oblasti. Zauzvrat, od vlade u Beogradu je traženo da preduzme brojne mere na izgradnji poverenja, što je konačno dovelo da borci, etnički Albanci polože oružje u maju. Tim NATO u pratnji predstavnika EU pomogao je u pregovorima oko prekida vatre i uspostavio kanale za direktnu komunikaciju između srpskih vlasti i naoružanih grupa etničkih Albanaca.

Širok spektar mera je dogovoren kako bi se omogućila ubrzana integracija etničkih Albanaca u političke i administrativne strukture u regionu i povratak izbeglica. Međunarodna zajednica je nadgledala i pomogla implementaciju. OEBS je uspostavio program za obuku multietničkih policijskih snaga koje bi bile razmeštene uglavnom po albanskim selima koje su nekad držali pobunjenici i pomoć u organizovanju lokalnih izbora koji su održani u avgustu 2002, kako bi se osiguralo da etničke grupe budu pravednije i podjednako zastupljene.

Bivša jugoslovenska Republika Makedonija

NATO snage su preduzele jasno definisanu misiju rukovođenja krizom u bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji u 2001 na zahtev vlade. Unutrašnji nemiri su izbili u proleće 2001, kada su naoružane grupe etničkih Albanaca uputile izazov vlastima. NATO je, na čelu sa svojim Generalnim Sekretarom koji je odigrao ključnu ulogu, osudio oružane napade i pojačao kontrolu duž granice sa Kosovom, dok je apelovao na vladu da požuri reforme ustava kako bi se otklonile pritužbe etničkih Albanaca.

U junu, NATO se složio sa formalnim zahtevom za vojnu pomoć u demilitarizovanju takozvane Nacionalne oslobodilačke armije etničkih Albanaca, pod uslovom da dođe do primene prekida vatre i da bude postignut dogovor oko mirovnog plana. Okvirni sporazum je postignut u avgustu, što je otvorilo put da NATO pošalje 3,500 trupa u 30-dnevnu misiju kako bi razoružala naoružane grupe etničkih Albanaca.

Krajem septembra, što je proizašlo iz ove misije, NATO-u je upućen zahtev da zadrži manji broj trupa u zemlji kako bi doprineo zaštiti posmatrača EU i OEBS-a, koji su nadgledali primenu okvirnog sporazuma. Oko 700 pripadnika NATO trupa je razmešteno da učestvuje u ovoj operaciji, pridruživši se malo kontingentu NATO trupa koje su već bile stacionirane u zemlji kako bi obezbedile KFOR-ove linije za komunikacije i logistiku. Ova NATO operacija je okončana u martu 2003, kada je odgovornost za misiju predata Evropskoj Uniji, zahvaljujući sporazumima EU i NATO koji su omogućili upotrebu NATO vojnih sredstava i mogućnosti za operacije predvođene od strane EU (vidi poglavlje 2). Od 15 decembra 2003, zahvaljujući postignutom uspehu u stabilizaciji situacije, vojna operacija pod vođstvom EU je završena i zamenjena EU civilnom policijskom operacijom.

Avganistan

U avgustu 2003, NATO je preuzeo odgovornost za *Međunarodne snage za podršku* (ISAF) IV u Avganistanu kako bi se pomoglo avganistanskim tranzicionim vlastima u stvaranju bezbednog okruženja za građane u Kabulu i okolini. Zemlja pokušava da se oporavi od dve decenije

građanskog rata i od nedavno, destruktivne vladavine Talibana, koji su pružali utočište teroristima.

ISAF i međunarodne snage pod mandatom UN koje su raspoređene krajem 2001. Prvu misiju je predvodilo Ujedinjeno Kraljevstvo i sastojala se od snage iz drugih zemalja, od kojih je većina bila iz zemalja članica NATO. ISAF II je predvodila Turska, a ISAF III zajednički Nemačka i Holandija. Originalno, mandat koji je ISAF imao ograničio je operacije na Kabul i bližu okolinu, međutim, u oktobru 2003, rezolucijom Saveta Bezbednosti UN dato je ovlašćenje sa proširenje operacija i van Kabula.

NATO je prihvatio da proširi svoju misiju u širim razmerama u Avganistanu, pogotovu kroz privremeni razmeštaj trupa van Kabula i uz pretpostavku da vojnu komandnu strukturu čini značajan broj pokrajinskih timova za obnovu (PRT), koji pomažu u stabilizaciji regiona. Počevši sa podrškom PRT u Kunduzu koji predvodi Nemačka, ISAF će postepeno da proširi svoju ulogu kako bi pružio podršku drugim pokrajinskim timovima za obnovu. Avganistan se suočio sa mnogim ozbiljnim izazovima, dok međunarodna zajednica radi na tome da pomogne Avganistanu u obnovi zemlje. NATO se obavezao da će ostati u Avganistanu sve dok bude potrebe. Sveobuhvatna strategija angažovanja NATO u Avganistanu treba da bude razvijena na vreme do sledećeg samita u Istanbulu 2004, uz bliske konsultacije sa drugim međunarodnim organizacijama i avganistanskim prelaznim vlastima.

Sve zemlje su odgovorne da obezbede planove na nacionalnom nivou za slučaj vanrednih situacija i nesreća uključujući izlivanje hemijskih ili toksičnih materija, lavina, poplava i zemljotresa, ili otklanjanja posledica terorističkih napada. Ali nesreće, bilo da su uzrokovane ljudskim faktorom ili prirodne, ne priznaju nacionalne granice, pa prema tome kooperacija i planiranje na međunarodnom nivou su nezamenljivi.

Saradnja između NATO zemalja našla je svoje mesto i na polju planiranja za slučaj vanrednih situacija na višegodišnjem nivou. Nedavno, ova saradnja je proširena tako da obuhvati i zemlje partnere. Najveći napredak je učinjen oko načina na koji su organizovani resursi da delaju u slučaju vanrednih situacija u evro-atlantskoj regiji.

Koordinacija u okviru NATO-a

Efektivni odgovori na katastrofe pozivaju na koordinaciju u oblasti transporta, medicinskih resursa, komunikacija, sposobnosti da se odgovori na vanredne situacije i druge civilne resurse. NATO je igrao vitalnu ulogu u harmonizaciji planiranja između svojih zemalja članica, obezbeđujući da planovi dobro funkcionišu kada to bude potrebno i osiguravajući da resursi od kojih zavisi njihova primena, budu dostupni.

U okviru NATO, mehanizam koji je korišćen za koordinirano planiranje na ovom polju sastoji se od niza tehničkih planskih komisija i komiteta, koji rade pod sveobuhvatnom direktivom Višeg Komiteta za vanredna stanja. Ova tela omogućuju sastanke eksperata nacionalnih vlada, industrije i vojske da koordinira planiranje u odnosu na evropski unutrašnji saobraćaj, pomorski saobraćaj, civilno vazduhoplovstvo, hranu i poljoprivredu, industrijsku proizvodnju i zalihe, poštanske i telekomunikacije, medicinska pitanja, civilnu zaštitu i proizvodnju goriva i njegove zalihe.

Šira saradnja

Danas, iskustvo NATO i ekspertize u oblasti planiranja za slučaj vanrednih stanja su šire dostupni i istovremeno crpe saznanja i mogućnosti drugih zemalja koje učestvuju u radu evro-atlantskog partnerskog Saveta. Povećano je i učešće NATO partnerskih zemalja koje aktivno učestvuju u konkretnim formama saradnje u radu planskih komisija i komiteta i, tokom 1988, je ustanovljen Atlantski Koordinacioni Centar za vanredna stanja (*vidi belešku.*)

Planiranje za slučaj vanrednih situacija je takođe važan aspekt u sveukupnoj programskoj saradnji sa zemljama partnerima i sada čini najveću ne-vojnu komponentu aktivnosti u okviru Partnerstva za Mir. Te aktivnosti uključuju seminare, radionice, vežbe i kurseve obuke, koji okupljaju i civilni i vojni personal sa različitih nivoa lokalnih, regionalnih i nacionalnih vlada. Druge međunarodne organizacije, kao što su kancelarija UN za koordinaciju humanitarnih poslova i Visoki komesar za izbeglice UN, Međunarodna agencija za atomsku energiju i Evropska Unija, su takođe važni učesnici, kao što su i nevladine organizacije za pomoć.

Događaji od 11 septembra 2001 vratili su nazad u žižu interesovanja hitnost saradnje u pripremama za moguće terorističke napade na

civilno stanovništvo upotrebom hemijskog, biološkog, radiološkog ili nuklearnog (CBRN) oružja. Partnerski Akcioni plan protiv terorizma, objavljen na samitu u Pragu u novembru 2002, podržava deobu relevantnih informacija i učesće u planiranju vanrednih situacija kako bi se procenili rizici i smanjila ranjivost civilnog stanovništva od terorizma i oružja za masovno uništenje. NATO i njegove zemlje partneri rade na utvrđivanju sposobnosti na nacionalnom

nivou koje bi bile na raspolaganju u slučaju takvog napada. Šta više, dogovoreno je da Akcioni plan za slučaj vanrednog stanja pomogne nacionalnim vlastima kako bi mogle da poboljšaju sopstvenu i spremnost građanstva za moguće terorističke napade sa CBRN oružjem. Pokrenuta je takođe i rasprava o odnosnim ulogama i mogućnostima NATO i Evropske Unije na polju planiranja u slučaju vanrednog stanja.

Evro-atlantske mogućnosti u slučaju katastrofa

Potreba za bolje koordiniranim Evro-atlantskim mogućnostima reakcije u slučaju katastrofa vodila je do ustanovljenja pri NATO štabu, u junu 1999, Evro-atlantskog Koordinacionog Centra za odgovor u slučaju katastrofa (EADRCC), baziranom na predlogu koji je dala Rusija. Centar radi kao centralno mesto za razmenu informacija i koordinaciju odgovora u slučaju katastrofe između NATO-a i zemalja partnera u Evro-atlantskoj regiji. On takođe organizuje veće vežbe za slučaj elementarnih nepogoda u toku kojih se uvežbavaju odgovori na simulirane prirodne ili ljudskim faktorom izazvane katastrofalne situacije.

EADRCC je pružio doprinos humanitarnim operacijama u toku izbegličke krize na Kosovu i doprineo je svojim neprocenjivim radom u odgovoru na velike poplave u Ukrajini, Rumuniji, Mađarskoj, Albaniji i Češkoj Republici; u slučaju zemljotresa u Turskoj 1999; šumskom požaru u bivšoj jugoslovenskoj Republici Makedoniji* i Portugalu; i vremenskim nepogodama u Ukrajini i Moldaviji.

Centar blisko saraduje sa agencijama UN-a koje igraju vodeću ulogu u odgovorima na međunarodne katastrofe – Kancelarija UN-a za koordinaciju humanitarnih poslova i Kancelarija Visokog Komesara za izbeglice – kao i druge organizacije.

Zemlje su ohrabrene da razvijaju bilateralne i multilateralne dogovore kako bi usmerile svoju pažnju na pitanja kao što su regulisanje pitanja viza, dogovori oko prelaska granice, tranzitni dogovori, carina i status personala. Takvim merama bi se izbegla birokratska odugovlačenja u otpremi pomoći i timova na mesto nesreće.

Takođe su napravljeni aranžmani za Evro-atlantsku Jedinicu za odgovore na katastrofe, koja bi bila sastavljena od mešovitih nacionalnih elemenata, i bila formirana i poslata na mesto nesreće.

Dva posebna programa NATO okupljaju naučnike i eksperte na redovnoj osnovi kako bi radili na problemima od zajedničkog interesa – civilni naučni program Naučnog Komiteta NATO i ekološki i društveni program Komiteta za izazove modernog društva (CCSM). Mreža stvorena kroz saradnju, što je i tradicija među naučnicima i zahtevi za naučnim napretkom, takođe ispunjavaju i politički cilj za izgradnjom razumevanja i poverenja između zajednica različitih kultura i tradicija.

Naučni programi, koji postoje više od 45 godina, su nedavno preusmereni da budu fokusirani isključivo na prioritetna istraživačka pitanja u odbrani od terorizma ili sučeljavanja sa drugim pretnjama po bezbednost. U skladu sa inicijativama Alijanse u sučeljavanju sa novim pretnjama, NATO civilni naučni program sada koncentriše svoju podršku ka saradnji po pitanjima iz ovih oblasti. Da bi izrazili ove fundamentalne promene, izabrano je novo ime za ovaj program, koji je sada poznat kao NATO program za „Bezbednost kroz nauku“.

CCMS se bavi problemima pitanja ekologije i društva tako što spaja nacionalne agencije kako bi saradivale na pilot studijama u ovim oblastima. Nedavno je definisan niz ključnih ciljeva po pitanju bezbednosti kao vodič u budućem radu

ovog programa. Program unapređuje saradnju između NATO-a i zemalja partnera u obraćanju ka problemima od zajedničkog interesa.

Isto tako promoviše ključne aktivnosti u okviru saradnje naučnika i eksperata iz NATO-a i zemalja partnera, posebne inicijative oba komiteta potakle su povećanu saradnju sa naučnim i ekološkim zajednicama u Rusiji, Ukrajini i mediteranskim zemljama koje učestvuju u dijalogu.

Nauka za bezbednost, stabilnost i solidarnost

Koreni NATO naučnog programa sežu unazad do 1950, kada je napredak u nauci i tehnologiji bio smatran da je od izuzetnog značaja za budućnost atlantske zajednice. Zato je ustanovljen program koji će da promoviše naučnu saradnju, i tokom sledećih 40 godina, saradnja između naučnika u NATO zemljama je dobila podršku, postavljajući visoke standarde za savršenstvo u nauci.

Od ranih devedesetih, posle kraja hladnog rata, program je postepeno otvoren za učešće i iz zemalja koje ne pripadaju NATO, sve dok 1999 nije potpuno preobraćen da pruži podršku

saradnji među naučnicima u NATO zemljama i onima iz zemalja partnera i zemalja koje učestvuju u mediteranskom dijalogu. Jasan fokus je bio na promovisanju napretka i mira stvaranjem veza između naučnika iz nekada razdvojenih zemalja.

Od 2004, dalje fundamentalne promene su predstavljene u vezi sa programom, prateći nove pretnje od strane terorizma kao i druge pretnje po bezbednost modernog sveta. Program će ubuduće nuditi svoju pomoć za saradnjom samo u prioritnim temama istraživanja u dve oblasti „Obrana od terorizma“ i „Suočavanje sa drugim pretnjama po bezbednost“.

Cilj novog programa „Bezbednost kroz nauku“ je da doprinese bezbednosti, stabilnosti i solidarnosti između nacija, primenom nauke za rešavanje problema. Saradnja, mreža i izgradnja kapaciteta su sredstva koja se koriste da bi se dostigao ovaj cilj. Različite vrste dotacija se nude zaposlenim naučnicima u NATO-u, zemljama partnerima i zemljama koje učestvuju u dijalogu kako bi saradivale na prioritnim pitanjima istraživanja. Dotacije su takođe ponuđene kako bi se pomoglo zemljama partnerima u osnivanju računarske mrežne infrastrukture.

Virtualni svileni autoput

Najveći i najambiciozniji projekat koji je bio sponzorisan od strane NATO naučnog programa je pokrenut u oktobru 2001. Nazvan „Virtualni svileni autoput“ – kako bi podsećao na Veliki svileni put koji se koristio da poveže Evropu i Daleki Istok, promoviše razmenu dobara, znanja i ideja – projekat je omogućio računarsku mrežu i pristup putem interneta akademskim i naučnim zajednicama osam zemalja u Južnom Kavkazu i Centralnoj Aziji.

Jermenija, Azerbejdžan, Gruzija, Kazahstan, Kirgiska Republika, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan nalaze se na obodu evropske internet arene i njihov nivo razvoja je takav da one neće biti u stanju da priušte optičke veze u doglednoj budućnosti.

Kroz ovaj NATO projekat, koji je jeftin, i poslednja reč satelitske tehnologije sada su povezane naučne i akademske zajednice zemalja učesnica na internet, kroz zajednički satelitski snop. NATO je dao odobrenje za finansiranje satelitskog propusnog opsega prenosnog kanala i postavljanje devet satelitskih diskova – osam malih u zemljama koje su povezane sa velikim diskom u Hamburgu, Nemačkoj, koji služi kao evropsko središte. Drugi sponzori su doprineli na svoj način.

U 2003 doneta je odluka da se proširi mreža „Virtualni svileni autoput“ do Avganistana tako što će se postaviti zemaljska satelitska stanica u Kabulu.

Civilna nauka je dokazala da može da bude izuzetno efikasno sredstvo za međunarodni dijalog, s obzirom na svoju univerzalnost i sposobnost da stvara krajnje efikasne međunarodne mreže. Talenat okupljen u ovim naučnim mrežama može da se primeni u slučaju svake rastuće pretnje po Alijansu. Nauka je kako sredstvo za pronalaženje odgovora na kritična pitanja tako i način za spajanje nacija.

Hvatanje u koštac sa izazovima modernog društva

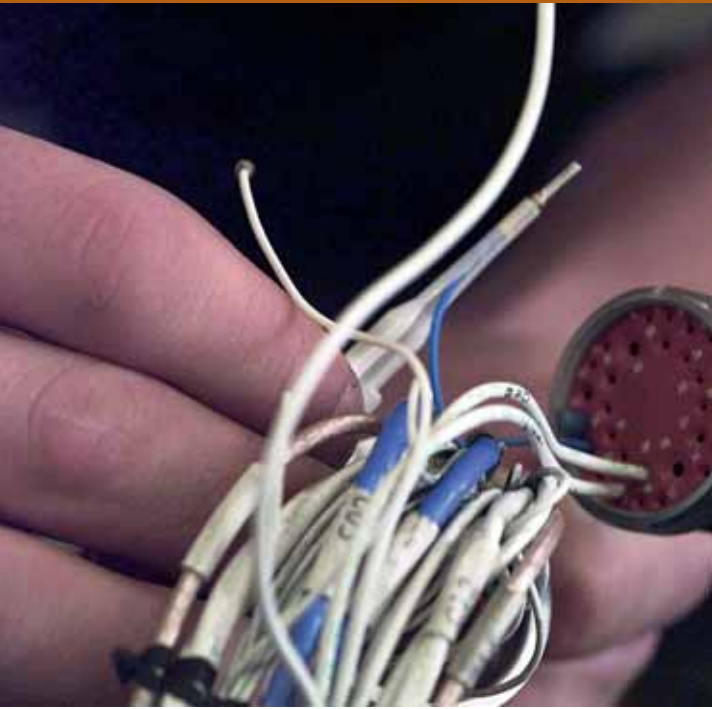
CCMS je nastao 1969 kako bi se odgovorilo na probleme ekologije. On predstavlja forum za eksperte iz različitih nacionalnih agencija koji razmenjuju svoje znanje i iskustvo u aspektima na tehničkom, naučnom i nivou smernica povodom društvenih i ekoloških pitanja, kako u okviru civilnog tako i vojnog sektora.

Pokrenuti projekat pod pokroviteljstvom CCSM-a promovira saradnju u hvatanju u koštac sa problemima koji utiču na okruženje i kvalitet života, kao što su ekološko i zagađenje bukom, problemi urbane sredine, energije, ljudskog zdravlja, i ekoloških problema koji se odnose na odbranu. U drugom području,

tipične oblasti ispitivanja su pitanja kao što su ponovna upotreba zemljišta koje se prethodno koristilo za vojne svrhe, metodologija čišćenja, ekološka zaštita na primer u odnosu na stare cevovode.

CCSM radi na decentralizovanoj bazi, obuhvatajući aktivnosti kao što su pilot studije, projekti, radionice i seminari, koji se svi finansiraju na nacionalnoj osnovi. Jedna ili više nacija preuzimaju vodeću ulogu i preuzimaju odgovornost za planiranje i koordinaciju u radu. Od nedavno, aktivnosti su proširene kako bi obuhvatile radionice i nove studije po pitanjima od izuzetnog značaja za zemlje partnere.

CCSM takođe je definisao i brojne ključne ciljeve kako bi usmerio svoj budući rad, što treba da smanji udar vojnih aktivnosti na ekologiju; provodeći regionalne studije uključujući aktivnosti oko prelaska granice; sprečavanja konflikta u odnosu na oskudnost sredstava; bavljenje rizicima koje nose elementarne nepogode po ekološku sredinu i društvo što bi moglo da izazove ekonomsku, kulturnu i političku nestabilnost; i bavljenje ne-tradicionalnim pretnjama po bezbednost.

Ranjivost međusobno povezane zajednice

Današnje društvo je mnogo ranjivije nego što je to bilo, usled rastuće međusobne povezanosti na svim nivoima. Šire otvorena globalna zajednica, mnogo složeniji tehnološki sistemi, povećali su zavisnost od elektronskih informacija i komunikacionih sistema, isprepletenost proizvodnje hrane i sistema isporuke, međusobna povezanost i rastuća gustina transportnih sistema – sve ovo proširuje nove i promenljive manifestacije ranjivosti. Gubitak telekomunikacija i snabdevanja energijom na duži period vremena, na primer, može da izazove veću dezorganizaciju. U osvit 11 septembra 2001, brige oko ne-tradicionalnih terorističkih pretnji, kao što je napad biološkim oružjem ili kibernetički rat, su se povećale.

Očuvanje bezbednosti i zaštita društva od širokog spektra izazova zahteva saradnju i koordinaciju između različitih agencija na mnogim poljima, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Ovo se moglo videti u američkoj kampanji protiv terorizma, koja je

posegla ne samo za vojnom saradnjom već i diplomatskom, finansijskom, ekonomskom, obaveštajnom, carinskom i policijskom saradnjom.

Kratkoročni projekat je pokrenut u martu 2001, pod pokroviteljstvom CCSM-a kako bi se razmotrili uobičajeni izazovi i identifikovale oblasti za veću međunarodnu saradnju kako bi se smanjila ranjivost kompleksa, međusobno zavisni sistemi, koji su od vitalne važnosti za funkcionisanje modernog društva. Norveška je preuzela voštvo nad ovim projektom, u koji su uključene Danska, Gruzija, Mađarska, Litvanija, Moldavija, Poljska, Rumunija, Švedska, Švajcarska, Turska, Ukrajina, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države.

NATO nije supranacionalna već međudržavna organizacija. To je savez nezavisnih suverenih država, koje su se zajedno okupile u interesu zajedničke bezbednosti i u odbrani zajedničkih vrednosti. Odluke se donose na bazi konsenzusa.

Da bi se održale konsultacije, svaka zemlja članica je zastupljena stalnom delegacijom u NATO političkom sedištu u Briselu, koja se sastoji od stalnog predstavnika, koji je na čelu delegacije, i vojnog predstavnika. Svaki od njih ima podršku osoblja, civilnih i vojnih savetnika, koji zastupaju svoje zemlje u različitim NATO komisijama.

Odvojena civilna i vojna struktura je ustanovljena u okviru NATO-a kako bi mogla da odgovori na političke i vojne dimenzije rada u Alijansi. Obe strukture pružaju podršku Severno atlantskom Savetu, u okviru NATO, najvišem telu koje donosi odluke.

Konsenzus i opšta saglasnost

Alijansa se bazira na zajedničkoj predanosti praktičnoj, međusobnoj saradnji u oblasti odbrane i bezbednosti. Nema glasačkih procedura u NATO-u i odluke se donose na bazi konsenzusa i opšte saglasnosti. Ovo znači da političke konsultacije su vitalni deo procesa donošenja odluka. Sva NATO tela su sačinjena od predstavnika zemalja članica, čija je uloga da predstave gledište svoje zemlje saveznicima i da izveste sopstvene vlade o stavovima drugih saveznika.

Političke konsultacije u okviru NATO su neophodna komponenta u rukovođenju u kriznim situacijama i zato su često povezane sa periodima tenzije i poteškoća, što isto tako predstavlja uobičajenu dnevnu aktivnost, koja omogućava zemljama članicama da istraže dosege za donošenje sporazuma i formulisanje dugoročne politike. Konsultacije mogu biti u različitoj formi. To može biti jednostavna razmena informacija i mišljenja; podnošenje

inicijative ili saopštavanje odluka koje je vlada preduzela, ili može biti zauzimanje stava koji može biti osnov od interesa za saveznike; davanje unapred upozorenja o vladinim akcijama ili odlukama i prilika za druge da ih prokomentarišu i potvrde; diskusija sa ciljem da se dostigne konsenzus po pitanju politike koju treba usvojiti ili akcija koje treba paralelno preduzeti; ili konsultacije osmišljene da se zemlje članice slože oko kolektivne odluke ili zajedničke akcije.

Proces konsultacija je kontinuiran. Kako su i predstavnici zemalja članica smešteni u istom sedištu u Briselu, konsultacije između saveznika mogu da se održe na zahtev bilo kog od njih, ili na inicijativu Generalnog Sekretara NATO, u kratkom vremenu. Mehanizam za konsultacije obezbeđuje postojanje permanentnog dijaloga i obilje mogućnosti da se rasprave i razjasne eve nedoumice.

Neki put zemlje članice se nađu u situaciji da se slažu u potpunosti i donošenje odluke ne predstavlja problem. Neki put se dogodi da većina ima zajednički stav ali jedna ili više zemalja imaju drugačije mišljenje, u kom slučaju se čine naponi da se smanji jaz, i ako je potrebno, da se dostigne kompromis. Naravno, moguće je da razlike ne mogu da se usklade. U tom slučaju, pojedinačna zemlja članica je slobodna da nastavi sa svojim izabranom aktivnošću. Ni jedna zemlja nije primorana da preduzme akcije ili da donese odluke protiv svoje volje. Generalno, međutim, duh kompromisa i osećaj za zajednički interes i ciljeve obezbeđuju da uprkos razlikama u mišljenju, postoji dovoljan zajednički osnov da se dođe do sporazuma. Jednom doneta, odluka Alijanse predstavlja zajednički stav svi zemalja.

Civilna struktura NATO

Najvažnije telo koje donosi odluke je Savet Severno-atlantskog pakta. Odgovoran za sve odluke u okviru NATO, predstavlja jedino telo ustanovljeno od strane Severno-atlantskog

Pakta. Savet je prvo i najpre, politički forum koji okuplja predstavnike svih zemalja članica kako bi se raspravljalo o politici i operacionalnim pitanjima. On može da se sastaje na različitim nivoima, obično jednom nedeljno na nivou ambasadora iz svake zemlje, a najmanje dva puta godišnje na nivou ministara inostranih poslova i odbrane, i povremeno na nivou čelnika vlada. Bez obzira na kom nivou se sastaje, odluke imaju jednak autoritet i odražavaju stavovište svake vlade. Uobičajeno, sastaje se kako bi se raspravljalo o pitanjima od zajedničkog interesa ili pitanjima koja zahtevaju donošenje zajedničke odluke ali nema ograničenja po pitanju tema o kojima Savet može da raspravlja.

Odbor za planiranje odbrane bavi se najviše pitanjima odbrane i odnosnim pitanjima u vezi sa planiranjem kolektivne odbrane. On daje smernice NATO vojnim vlastima i ima isti autoritet kao i Savet po pitanjima u njegovoj ingerenciji. Kao i Savet, uobičajeno se sastaje na nivou ambasadora, ali najmanje dva puta godišnje, sastaje se na nivou ministara odbrane. Ministri odbrane se takođe redovno sastaju u okviru Grupe za nuklearno planiranje, koja se brine i razmatra o nuklearnoj politici Alijanse i raspravlja o širokom nizu pitanja specifičnih za ovu oblast i povezanih sa nuklearnim snagama i drugim pitanjima kao što su nuklearno naoružanje i širenje oružja za masovno uništenje. Francuska, koja nije deo integrisane NATO vojne strukture, ne učestvuje niti u Odboru za planiranje odbrane ni u Grupi za nuklearno planiranje.

Odgovorni Savetu i Odboru za planiranje odbrane su mnogi suborinisani komiteti, koji raspravljaju o specijalizovanim aspektima politike i daju preporuke za konačne odluke. Svaka zemlja članica je zastupljena u sva tri komiteta. Jedan primer je Komitet za politiku, koji se redovno sastaje, na različitom hijerarhijskom nivou, kako bi uputio svoj savet Savetu povodom glavnih dnevnih političkih pitanja koji imaju osnova za politiku Alijanse. Drugi je Komitet za preispitivanje pitanja odbrane, koji

nadgleda procese i konsultacije koji vode do odlučivanja na nivou vojnih snaga koje će zemlje članice staviti na raspolaganje NATO integrisanoj vojnoj strukturi u sledećem planskom periodu. Komitet za infrastrukturu NATO razmatra predloge za zajedničko finansiranje postrojenja koja koriste NATO snage. Ekonomski komitet se fokusira na ekonomski razvoj koji je direktno u vezi sa politikom bezbednosti. Odbor za budžet podnosi predloge Savetu za raspodelu civilnog i vojnog budžeta u koji doprinos daju sve nacije.

Konsultacije se obavljaju kroz ceo dijapazon aktivnosti Alijanse. Konferencija Nacionalnih direktora za naoružanje redovno se sastaje da razmotri političke, ekonomske i tehničke aspekte razvoja i nabavke opreme za NATO snage. Na polju informacija, Odbor NATO za javnu diplomatiju, usredsređuje svoje aktivnosti u cilju poboljšanja poznavanja i razumevanja NATO-a i njegove politike, kako u NATO tako i u zemljama partnerima. O pitanjima koja se tiču naučnih aktivnosti Alijanse i ekoloških programa raspravlja se na Odboru za nauku i Odboru za izazove modernog društva. Ostali odbori i grupe, kao što je Političko-vojni odbor za upravljanje u Partnerstvu za Mir, pomaže razvoj i nadgleda saradnju sa zemljama partnerima.

O aktivnostima Alijanse koje obuhvataju zemlje partnere, kao što su mirovne misije ili PfP program, se raspravlja sa zainteresovanim vladama. Konsultacije se sprovode kroz odgovarajuće forume kao što je Evro-atlantski partnerski Savet, Savet NATO-Rusija i NATO-ukrajinska Komisija, Slično, o aktivnostima u okviru mediteranskog dijaloga se raspravlja sa zemljama koje učestvuju u mediteranskoj Grupi za saradnju. NATO pridaje izuzetan značaj kontinuiranom radu ovih tela. Ona daju korisne

informacije, pogotovu u vreme kriza, gde može da se raspravlja o razlikama i razmenjuje mišljenje.

Vojna struktura NATO

NATO vojna struktura je pod paskom Vojnog komiteta, koji je najviši vojni autoritet u okviru Alijanse, ali ostaje pod političkim nadzorom Saveta Severno-atlantskog Pakta. Komitet pruža savete Alijansi u vezi sa vojnim pitanjima. Na svom najvišem nivou, on okuplja načelnike generalštaba, na dnevnoj bazi, a zemlje članice su zastupljene svojim vojnim predstavnicima.

Vojni komitet takođe pruža smernice zapovednicima NATO strateških snaga. Postoje dva takva zapovednika, naime Vrhovna saveznički vojni zapovednik za Evropu (SACEUR), čiji je štab – Vrhovni Štab savezničkih evropskih snaga (SHAPE) – smešten u Mons-u u Belgiji, i Vrhovni Štab zapovednika za transformaciju (SACT), koji je baziran u Norfolk-u, Virdžinija, u Sjedinjenim Državama.

SACEUR je na čelu Savezničke Operativne Komande, za koju komandu vojnih snaga su se članice dogovorile da stave na raspolaganje NATO-u. Prema tome je i odgovorna za sve NATO operacije, bez obzira na mesto, i dvojna je kao Komanda Sjedinjenih Država i evropska Komanda.

SACT ima funkcionalnu ulogu. Kako je na čelu Savezničke Komande za transformacije, odgovoran je za promovisanje i nadgledanje kontinuiranih transformacija snaga Alijanse i njihovih sposobnosti. Takođe je dvojna, kao Komanda i Komanda Združenih Snaga SAD.

Podela odgovornosti ove dve komande je prethodno bila geografska sa SACEUR-om na čelu NATO operacija u Evropi i Vrhovnom Savezničkom Komandom za Atlantik (SACLANT) odgovornom za operacije u Atlantskom Okeanu. Racionalizacija vojne komandne strukture je istaknuta i odobrena na

Samitu u Pragu u novembru 2002. Ona je odraz predanosti NATO da razvije sposobnosti i održi gotovost snaga koja je neophodna za rukovođenje krizama, mirovnu podršku i humanitarne zadatke u okviru i van svoje tradicionalne oblasti odgovornosti. Dopunjena je i stvaranjem NATO snaga za odgovor i pokretanjem praške Obaveze o mogućnostima. (vidi poglavlje 3).

NATO parlamentarna Skupština

Alijansa je međudržavna organizacija, i svaki član vlade je odgovoran svom parlamentu. Podrška demokratski izabраниh predstavnika parlamenta za ciljeve Alijanse je zbog toga važna. NATO Parlamentarna Skupština je interparlamentarni forum zemalja članica NATO, koji okuplja evropske i severno američke zakonodavce kako bi diskutovali o pitanjima od zajedničkog interesa.

Skupština je potpuno nezavisna od NATO-a, ali predstavlja vezu između nacionalnih parlamenta, i Alijanse koja ohrabruje vlade da uzmu u obzir i stavove Alijanse u razmatranje kada izrađuju okvir za nacionalnu legislativu. Takođe ona funkcioniše i kao stalni podsetnik da međunarodne odluke koje su donete u okviru NATO-a bezpogovorno zavise od političke realizacije u okviru nacionalnih demokratskih procesa. NATO Parlamentarna Skupština takođe ima opsežne kontakte sa parlamentima u zemljama partnerima, koji šalju svoje predstavnike da učestvuju u diskusijama i razmatranjima.

Alijanse. On je predsedavajući Severno-atlantskog Saveta i drugih viših odbora i ima značajan uticaj na proces odlučivanja. On može da predloži temu za diskusiju i može da iskoristi svoj položaj kao nezavistan i nepristrasan predsedavajući da usmeri diskusiju u pravcu konsenzusa u interesu Alijanse u celini. Međutim, Generalni Sekretar nema moć da preuzme na sebe političke odluke i može samo da nastupa u ime NATO-a do granice do koje se slože vlade članice da bi mogao da ide.

On je takođe i glavni glasnogovornik u ime Alijanse i nalazi se na čelu međunarodnog osoblja, koje pruža podršku u radu zemalja članica na odborima različitog nivoa.

Uloga Generalnog Sekretara NATO

Generalni Sekretar unapređuje i usmerava procese konsultacija i donošenja odluka u okviru

Ko plaća za NATO?

Udeo u budžet NATO se izračunava u skladu sa formulom o deljenju troškova i predstavlja samo mali deo sveukupnog budžeta za odbranu NATO zemalja.

Finansiranje zajedničkog budžeta se ostvaruje kroz odvojene civilne i vojne budžete i kroz program investicija za bezbednost.

- Civilni budžet pokriva operativne troškove međunarodnog osoblja i NATO sedišta; civilne programe i aktivnosti; troškove gradnje, vođenja i održavanja sadržaja kao što su konferencijske usluge za sastanke odbora i radenih grupa.
- Vojni budžet pokriva operativne i troškove održavanja integrisane vojne strukture, uključujući vojni odbor; međunarodno vojno osoblje i povezane agencije; dve strateške komande; i povezan komandni, kontrolni i informatički sistem, istraživanja, razvoj, nabavku i logističke agencije; i NATO Vazdušne snage za rano uzbuđivanje.

- Program investiranja u bezbednost finansira postrojenja i sadržaje koji su neophodni NATO-u van i preko onih koje su izgradile pojedine zemlje članice za sopstvene potrebe bezbednosti, na primer, komunikacioni i informatički sistemi, radari, vojne komande, aerodromi, cevovodi za gorivo, spremišta, luke i navigaciona sredstva.

Ove budžete nadgledaju Civilni i Vojni Odbor za budžet i Odbor za infrastrukturu, koji je odgovoran za finansiranje zajedničkih-finansiranih postrojenja koja pružaju podršku NATO snagama. Viši odbor za resurse nadgleda politiku zajedničkih fondova. Svaka zemlja članica je zastupljena u ovim telima. Svi budžeti NATO podležu takođe i spoljnoj kontroli.

NATO danas je u mnogome drugačija institucija od one koja je stvorena 1949. I sam NATO kao i svet evoluirali su na takav način koji ni osnivači Alijanse jedva da su mogli predvideti. To je drugačija institucija od one koja je branila Zapadnu Evropu tokom dekada u vreme hladnog rata ili čak od one koja je pratila tranziciju u Evropi posle završetka hladnog rata 1990. U nekoliko narednih godina će se, bez sumnje, ponovo transformisati kako se budu razvijali i koordinirani odgovori na nove bezbednosne izazove s kojima se zemlje članice suočavaju u ranom 21 veku. Zaista, kako se menja i strateško okruženje, NATO će najverovatnije morati da brže evoluiru kako bi odgovorio na nove pretnje upućene njegovim zemljama članicama. Međuti, osnovna načela saradnje unutar Alijanse, navedene zajedničke vrednosti i interesi, ostaju stvarni kao i načela osnivačkog akta.

Događanjima od septembra 2001, napadima protiv Sjedinjenih Država i pokretanjem Člana 5 po prvi put u svojoj istoriji, NATO se obavezao na fundamentalno preispitivanje načina rada kako bi se ophrvao pretnjama koje donosi terorizam. Čak i pre terorističkih napada, Alijansa se obavezala da sprovede krajnje intenzivan program aktivnosti, vodeći tri operacije rukovođenja krizom u bivšoj Jugoslaviji, pripremajući tle za dovođenje novih članica i kujući jače partnerske odnose sa zemljama i organizacijama kako u Evro- atlantskoj regiji tako i širom sveta. Danas, kako zadatak pružanja

bezbednosti postaje sve složeniji, NATO je postao uključen u previše oblasti i aktivnosti da bi se mogle svesti samo na jedan slogan ili rečenicu.

NATO sutra

Kako Alijansa nastavlja da se širi, NATO će morati da udovolji interesima rastućeg broja zemalja koje pokušavaju da deluju unisono. Istovremeno, zona stabilnosti u Evropi će se najverovatnije proširiti, a sa njom i izgledi za ekonomski prosperitet. I zaista, kako Alijansa razvija nove odnose sa Rusijom, Ukrajinom i drugim evropskim zemljama, Evropa ostavlja za sobom svoje podele iz prošlosti i postaje značajno stabilniji kontinent. Ovi pozitivni trendovi moraju da budu pažljivo negovani.

Dok se priroda pretnji, sa kojima su suočene zemlje članice i način na koji se NATO organizuje kako bi izašao na kraj s njima, menja, osnovna potpora Alijanse ostaje ista kao što je uvek i bila. NATO pruža trans-atlantski političko-vojni okvir za rešavanje bezbednosnih izazova. Alijansa spaja Evropu i Severnu Ameriku, i vaga mnoge nacionalne interese. Šta više, kako NATO evoluiru iz štita kolektivne odbrane u „rukovodioca“ bezbednosti u najširem smislu, došao je dotle da predstavlja zajednicu vrednosti, kao što su demokratija i ljudska prava, isto tako kao i zajednicu interesa.

NATO / OTAN

Public Diplomacy Division / Division Diplomatie publique

1110 Brussels / Bruxelles

Belgium / Belgique

Web site : www.nato.int

Site Web : www.otan.nato.int

E-mail / Courriel : natodoc@hq.nato.int